

III RIIGIKOGU

5. istungjärk. Protokoll nr. 140 (23).

1928.

III Riigikogu koosolek 23. märtsil 1928
kell 17.

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Tõnisson**, välisminister **H. Rebane**, siseminister **J. Hünerson**, rahaminister **A. Teetsov**, sõjaminister **N. Reek**, kohtuminister **T. Kalbus**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, haridusminister **A. Möttus**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**, teedeminister **A. Kerem**, põllutöökandeminister **O. Köster**.

Päevakord:

1. Eesti Maapanga põhikirja muutmise ja täiendamise seadus — **J. Lehtman'i**, **B. Oja** ja **J. Tiksi** ettepanek.

2. Briti riigi kodanik **Claude Scudamore Emery** autasu seadus — II lugemisel.

3. 1927./1928. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 3 — II lugemisel.

4. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./1929. aastaks — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Eesti Maapanga põhikirja muutmise ja täiendamise seadus — **J. Lehtman'i**, **B. Oja** ja **J. Tiksi** ettepanek.

J. Lehtman'i (as) ettepanekul otsustatakse nähtava enamusega anda seaduseelnõu rahasjanduse komisjoni.

2. Briti riigi kodanik **Claude Scudamore Emery** autasu seadus — II lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja **P. Järve**.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Tekst III Rk.

5. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

3. 1927./1928. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 3 — II lugemisel.

(Tekst III Rk. 5. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Juhataja **R. Penno**: Vanematekogu seletuse põhjal kodukorra § 44. juurde jääb ära 1927./1928. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 3. teisel ja kolmandal lugemisel lisaeelarve üksikute osade teksti ettekandmine aruandja poolt. Selle koosoleku juhataja korralduse kohta võivad Riigikogu liikmed korra kohta sõna saada ja ettepanekuid teha.

Eelarve-komisjoni aruandja puudumisel täidab aruandja kohuseid komisjoni esimees rkl. Kaarna.

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Kulude vähendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu Riigikogu (kaasaruandja **L. Johanson**), Riigivanema ja riigikantselei (kaasaruandja **O. Gustavson**), rahaministeeriumi (aruandja **Chr. Kaarna**), kaubandus-tööstusministeeriumi (aruandja **Chr. Kaarna**), haridusministeeriumi (kaasaruandja **Th. Tallmeister**), kohtuministeeriumi (kaasaruandja **B. Oja**), siseministeeriumi (kaasaruandja **J. Soots**), sõjaministeeriumi (kaasaruandja **J. Fuks**), põllutöökandeministeeriumi (kaasaruandja **O. Liigand**), teedeministeeriumi (kaasaruandja **A. Tõllassepp**), välisministeeriumi (kaasaruandja **K. Ast**), ja töö-hoolekandeministeeriumi (kaasaruandja **A. Kornell**) korralised kulud.

(Erakorralised kulud (vähendamise osa).

Rahaminister **A. Teetsov**: Teen järgmised muudatusettepanekud Riigikogu eelarve-komisjoni poolt Riigikogule esitatud 1927./1928. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 3. kohta:

„Sisse võtta kulude vähendamise osas: tööhoolekandeministeeriumi erakorraliste kulude eelarve alal: Peatükk III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. § 1. Uute elukorterite ehitamiseks Kr. 100.000.—“

Vastavalt tuleb ka sisse võtta kulude suurendamise osas: „rahaministeeriumi erakorralised kulud (vähendamise osa).

liste kulude operatsiooni fondide (B) eelarve alal: peatükk I. Keskasutus. § 2. Elukorterite ehituselaen Kr. 100.000.—“

Siis tuleb veel täiendav ettepanek, suurendada kulude suurendamise osas 1) töö-hoolekandeministeeriumi korraliste kulude eelarve alal: peatükk II. A. § 15. Kultuuriline toetus: tervishoiu alal. Toetuseks Viljandi linna nakkus- ja suguhaiguste haigemaja ehitamiseks Kr. 5.000.— võrra.

2) Kaubandus-tööstusministeeriumi erakorraliste kulude operatsiooni fondide (B) eelarve alal: peatükk II § 2. O.-ü. „Kodukäsitöö“ osatähtede omandamine Kr. 20.000.—

Kustutada töö-hoolekandeministeeriumi erakorraliste kulude eelarve suurendamise alal: peatükk II — A. § 5. Toetus Viljandi linnavalitsusele nakkushaigemaja ehitamiseks Kr. 20.000.—

Vähendada korraliste tulude eelarve vähendamise osas: peatükk XIX, § 3. Mitmesuguste varanduste müük Kr. 5.000.—, kokku Kr. 25.000.— (L. Johanson, stp: Seda Teie oskate teha!)

Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: Austatud Riigikogu liikmed! Tahtsin rahaministri ettepaneku põhjendamiseks sõna võtta, nimelt mis puutub 20.000 kroonisse, mis oli lisaelarvesse nr. 3 sisse võetud, see on osahisus „Kodukäsitöö“ osatähtede omandamiseks. Selle summa oli juba endine valitsus kinnitanud, rahaminister ja kaubandus-tööstusminister olid selle lubanud, ja nüüdsel valitsusel oli aga võimalus võtta seda alles kolmandasse lisaelarvesse. Eelarve-komisjon lisaelarvet arutades on selle summa maha kustutanud. Minu arvamise järgi peaks asja teisiti kaaluma ja summa eelarvesse võtmisel vastu tuldama, ning ta eelarvesse sisse võtma järgmistel põhjustel. Kui läinud aastal terav tööpuudus maad võttis ja iseäranis teravaks läks naistöölise keskel, kellele väga raskendatud oli hädaabitööde suurendamine, siis asuti valitsuse ringkondades seisukohale, et võib olla oleks võimalik töötada naistöölisi rakendada käsitöö alale, nende poolt valmistatud saadusi turule toimetada ja sarnast tööd leides osalt seda tööpuudust vähendada. Kerkis üles küsimus, kas mitte asutada kodukäsitöö instituut haridusministeeriumi juurde, kus fondiks oli ette nähtud 25 miljonit. Valitsus ja Riigikogu asusid selle mõtte suhtes eitava seisukohale, leides sarnase instituudi asutamise mitte küllalt tarviliku, vaid leidsid otstarbekohase olevat seda läbi viia palju väiksemates piirides, millest võimalik praktist tagajärge saada. Selleks asutati 5. veebruaril 1927. a. osahisus „Kodukäsitöö“ põhi-

kapitaliga 1.400.000 marka. Aasta lõpul suurenes see põhikapital 3 miljoni peale, millesse riik on sisse pannud 1 miljonit marka, 2 miljonit on kokku pannud seltskondlikud organisatsioonid, omavalitsuseasutused j.n.e. Üks miljon, nagu tähendasin, on riigi kapitali seal sees. Inimesed on seal tegevad palgata, heategevaks otstarbeks, andes seega seltskondlikku abi ja näidates vastutulekut töötatöölise küsimuse lahenemises, õpetades töölisi teatud tööde valmistamisele. Tööd on saanud 163 naistöölise, naisliidust ja mujalt kokku 300 töölist. Need on, kes seda tööd teevad, turule saadavad ja materjali muretsevad. (Vahelhüüded.) See on ühine organisatsioon. Nad saavad valmistusmaterjali selle töö jaoks kodukäsitöölt. Kõigest produktsioonist on 4½ miljoni eest ära müüdnud. Minul selle kohta lähemaid andmeid ei ole. Igatahes on need inimesed ära saanud elada, ilma et oleksid olnud koormaks riigile ja seltskonnale. Sellest seisukohast välja minnes, et need tööd hooajatööd, talvel tuleb suve jaoks teha ja suvel talve jaoks, siis on ka suuremat kapitali tarvis. Ühelt Ameerika firmalt on tellimisi tulnud. Selleks ei olnud siiani kapitali, kuid nüüd on otsustatud 6 miljoni peale põhikapitali suurendada. Riigi poolt on lubatud 2 miljonit ja 3 miljonit oleks teistelt organisatsioonidelt. Sellest seisukohast välja minnes oleks soovitav, et härra rahaministri ettepanekut toetataks ning kaubandus-tööstusministeeriumile võimaldataks neid osatähti muretseda. Kaubandus-tööstusministeeriumi esindaja on ka seal esinduses ja likvideerimise puhul on põhikirja järgi sealjuures ka sõna öelda. Need oleksid põhjendused, mis pärast palun härra rahaministri ettepaneku toetamist.

Siseminister J. Hünerson: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teen ettepaneku, 1) sisse võtta kulude suurendamise osas: erakorraliste kulude eelarve alal: Siseministeerium. Peatükk I. Administratiiv-osakond. § 1. Majaostmine Kr. 12.000.— ja 2) vähendada korraliste tulude eelarve vähendamise osas. (M. Martna, stp: Jälle maja ostmine!) Peatükk XIX, § 3. Mitmesuguste varanduste müük Kr. 12.000.— võrra.

Selle ettepaneku põhjenduseks oleks mul järgmist öelda: Kinnisvara, millest siin jutt, on praegu kellegi Notbeck'i käes, kes kavatseb seda kinnisvara müüa ja kes sellepärast pööras siseministeeriumi poole palvega, loobuda riigi ostueesõigusest. Riigi ostueesõiguse seadus on antud 1921. aastal. (M. Martna, stp: Ega see seadus ei sunni maju ostma.) Lugupeetud rkl. härra Martna, muidugi ei sunni, aga selles seaduses on väljendatud

teatud põhimõte ja on teatud seisukoht, mille põhjal see seadus on välja antud. Ja siis, kui see seadus välja anti, oli niisugune kavatsus, et võimalikult müügile minevad majad Toompeal riigile omandada, kui nad vähegi otstarbele vastavad, mis riigil selles asjas Toompeal võib olla. Siseministeerium esines ettepanekuga valitsusele, see müügitulev maja osta, ja Vabariigi Valitsus otsustas kasutada seaduse ettenähtud ostueesõigust. Ka olid mõõduandvad järgmistest asjaoludest. Riigiasutuste koondamine üksteise lähedusse on hädatarvilik, sest praegu asuvad riigiasutused mitmel pool linnas laiali, mis tööd raskestab ja ühtlasi koormav on kodanikule, kel praeguse olukorra juures tuleb joosta terve linn läbi, et korraldada oma asju. Suurem osa riigiasutusi asub juba Toompeal: riigikantselei, siseministeerium, kohtuministeerium, välisministeerium, teedeministeerium, rahaministeerium, töö-hoolekandeministeerium ja mitmed peavalitsused, osakonnad, rahu-kohtunikud j. n. e. Siiski asub veel rida asutusi, üksikuid peavalitsusi ja osakondi mööda linna laiali. Muu hulgas on üks ministeerium, nimelt põllutööministeerium, neljas või viies kohas mööda linna laiali.

Edasi on kavatsusel ministeeriumide koondamine. Selle tagajärjel tuleks jällegi mitu asutust, mis asuvad lahus mitmel pool linnas, üksteisele lähemale viia, ja selleks oleks jällegi tarvilik nende koondamine. Selletõttu on soovitatav ajajooksul ja jõudumööda üle viia kõik riigiasutused Toompeale, missugusele seisukohale on seni asunud kõik valitsused, ja Riigikogu on ka seda toetanud.

Teiselt poolt on mõtteid vahetatud ja kõneldud sellest, et meil oleks tarvis asuda ühe suure riigimaja ehitamisele, kuhu oleksid koondatud kõik riigiasutused, mis on soovitatav töö ja asjaajamise kiirustamiseks, hõlbustamiseks ja lihtsustamiseks, kulude kokkuhoidmiseks ja kodanikkudele võimaluse andmiseks ühel kohal, see on ühes majas kõiki oma asju ajada. Kuigi praegu riigi rahaline seisukord võib olla veel ei luba otsekohe asuda niisuguse riigi maja ehitamisele, tuleb sellele ülesandele siiski kord asuda, mille vastu õieti keegi praegu ei ole. Kõige soodsam linnaosa sarnase maja ehitamiseks on aga kahtlemata Toompea. Ühelt poolt peavad riigiasutused asuma linnaosas, mida igasuguste võimalikkude juhtumiste korral võib hästi kaitsta mitmesuguste ootamatuste vastu. Meil Tallinnas aga selles mõttes paremat kohta ei ole kui Toompea, kuhu pääsemine on piiratud ja võimalik täitsa sulgeda, ja mille kaitsmine hädakorral nõuab võrdlemisi vähe jõudu. Teiselt poolt aga asub Toompeal maja, mida võimalik hästi kasutada tule-

vase riigi maja ehitamisel: Toompea loss, meie praegune suurim riigi maja. Sarnase lossi ümberehitamise ja juurdeehitamise projekti on arutanud mitmed valitsused ja härra Akel'i valitsuse ajal valmistati arhitekt Burman'i poolt isegi täpne ümberehitamise kava. Selle kava järgi laiendatakse muuseas Toompea loss Toom-Kooli tänava suunas. Kui see kava kedagi Riigikogu liikmetest peaks huvitama, siis on ta siin, ja selle järgi võib vaadata, kuidas ta välja näeb, kui see ümberehitamine oleks juba tehtud. (K. Tonkman, põl: Palju see kava maksma läheb?) Selle järgi, kuidas sel ajal, kui ehitatakse, materjali ja töö hinnad on. Kui aega teada ei ole, siis on raske öelda, palju ta maksab, sest need hinnad on väga kõikumad.

Praegu kuuluvad juba riigile Toom-Kooli tänaval nr. 9 maja sõjaministeeriumi valitsemisel ja nr. 7 töö-hoolekandeministeeriumi valitsemisel, nii et puuduvad veel majad nr. nr. 1, 3 ja 5 ja Toom-Kooli maja nr. 11. Osa neist majadest on pakutud riigile mitmel puhul, kuid müügihind on olnud igakord niivõrt kõrge, et ei leitud võimalusi maju ette pandud tingimustel osta.

Hoopis teistsugune on aga lugu praegu osta kavatsetava majaga Toom-Kooli tänaval nr. 5. Selle müügihinnaks on 11.250 krooni + kinnistusekulud. Teedeministeeriumi poolt aga on see kinnisvara hinnatud 12.048 krooni peale, kusjuures üksikhinnad on veelgi võetud võrdlemisi madalad: krundi ruutmeetri hinnaks 8,80 krooni, see tähendab ruutsüld 40 krooni, mis on igatahes madal, ja majade hinnaks 7 krooni kantmeeter elumaja ja 2 krooni kantmeeter kuuri eest, maha arvates sellest veel 60% kõdunemise peale. Et see maja on odavasti hinnatud, näitab kõige paremini see asjaolu, et elumaja, millel 7 korterit, üks keskmise suurusega ja 6 väiksemat, toob praegu üüri kuus 112 krooni, see on aastas 1.344 krooni ehk 11% maja müügihinnast. (V. Maaker, as: Aga miks ta nii odavasti ära müüakse?) Omanikkudel on seal vist väga mitmesugused põhjused. Üürid kõiguvad siin 10—14 kroonini kuus, sarnastel tingimustel tulevikus seda kinnisvara kindlasti enam kätte ei saa, eriti siis, kui juba asutakse ümberehitamise plaani teostamisele, kus riik on sunnitud ostma ja kõrgeid hindu maksma.

Kuigi, nagu tähendatud, praegu ja võib olla ka lähemas tulevikus üldise riigi maja ehitamisest ei saa asja, on võimalik kõnesolevasse majja selle äraostmise puhul mahutada mõne väiksem riigiasutus ja seega jõuda jälle samm edasi riigiasutuste Toompeale koondamise teel.

Kõige halvemal juhtumisel aga, see on kui oletada, et praegu ei oleks mõtet tuua kõnesolevasse majja mõnda riigiasutust, arvesse võttes ümberehitusi, mis sellega seotud, on maja ostmine ikkagi kasulik: kinnisvara on saadud odava hinnaga, selle valitsemine erilisi kulusid ei nõua, sest siseministeeriumi juures on aparaat, millele ei sünnita mingisuguseid raskusi lisaks olemasolevatele majadele veel ühe maja valitsemine, ja saadav üür õigustab täiel määral maja ostuhinna ja harilikud remondikulud.

Kõike seda arvesse võttes palun valitsuse nimel, see ettepanek vastu võtta.

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Jällegi on juhus valitsuse majadeostmise, ehitusepoliitika ja korteripoliitika alusjooni puudutada.

Kuulsime jälle, et üks maja on valitsusel odavalt saada. Läänud aastal seletas minister härra Kalbus, et Pärnus oli maja „heade tingimistega“ saada, suvel ostis välisministeerium maja „odavalt“, ja — ega need „odavalt“ ja „head ostutingimised“ sellega veel lõpule ei jõua.

Ka see maja, kus praegu härra Riigivanem elab, osteti omal ajal „odavalt“. Nüüd oleme aga küll kõik veendunud, et praegune Riigivanema maja seks otstarbeks peaaegu kõlbmatu on, ja teised „odavalt“ ostetud majad tulid ümber ehitada, aga päris otstarbekohasteks ei saanud need ju ikkagi. Kui kord ometi uus valitsuse hoone ehitatakse, mis möödapäasematu näib, siis igatahes ei leia valitsus ühelegi majale, mis ta nüüd kokku ostab, tagasiostjat, ei ükski „parun“ ega „von“ oma raha enam nende ostuks kuluta...

Neid maju mitte ostes oleks erakapital nende sisse jääma pidanud ja need oleksid elukorteriteks jäänud. Nagu endiste ostudega, aetakse ka selle ostuga elanikud seitsmest korterist välja, s. o. — linn jääb 7 elukorteri võrra jällegi vaesemaks.

Härra Päts oli 4—5 aasta eest kindel, et inimesed lähevad linnast maale, korterikriisi pidi iseenesest lahenema. Üleeile ütles härra Päts, imestades ja peaaegu pahandades, et jälle on Tallinna elanikkude arv üle 4.000 võrra kasvanud. Nüüd jääb härra Päts ootama, ... (K. Tonkman, põl: Ei, 4.500.)... et kui õlikivivabrikud käima hakkavad, siis lähevad Tallinna inimesed sinna. Aga ega nad paganad siiski ei lähe Tallinnast ära! (K. Päts, põl: Ega nad paganad ei ole, nad on ristiinimesed.) Ja neile ristiinimestele on siia kortereid tarvis. Meil aga ei ehitata maju juurde, vaid ostetakse igalt poolt kokku ja tehakse äri, nagu mõned piimakaupmehed

või teised väiksekraami kaupmehed oma igapäevastes huvides seda teevad, ilma ettenägemata, ilma poliitika tarkuseta. Nüüd tullakse siis ka juba sellega avalikult välja — mina ei oleks julenud sellega välja tulla, — et riigiasutustele ostetakse maju kokku Toompeale sellepärast, et Toompeal on neid kergem kaitsta pealetungimise vastu. Sel ajal, kui Tallinna ehitati, kus all-linn ja Toompea teineteisega võistlesid, oli see arusaadav ja võimalik, aga praegusel ajal mitte, kus näiteks kindral Laidoner avalikult ütles, et Narva kose jõujaama ehitamiseks ükskõik on pealetungimise mõttes, kas ta on Narvas või Pärnus, ühekergelt on nad pealetungijale kättesaadavad ja ärapurustatavad. Aga härra minister arvab siiski, et meil on võimalik Toompeal riigiasutusi kergemini kaitsta. Ma ei taha rkl. Grimpel'it haavata, — aga tema on juba sellepolest ajalooliseks saanud, — ma ütlen, kui Grimpel oma salgaga peale tungiks, siis on niisugune kaitse mõeldav, seda ei võeta ju tõsiselt, ja — tõsise pealetungimise puhul ei oleks ometi selle peale mõelda, et Toompeal Eesti riigi olemist otsustataks...

Valitsuse majadeostu poliitikat võib võrrelda sellega: oled sa vanapaganale väikese sõrme andnud, siis pead talle ka terve käe andma, ning ta tõmbab terve keha kaasa! Ja sellejuures näeme, et vanad majad siiski ei aita, vaid tuleb ikka uus, suur hoone ehitada. Sellele arusaamisele oleks valitsus pidanud õigel ajal tulema. (Vahelhüüe. — Välisminister H. Rebane: Ega maja ei saa õhku ehitada, peame platsi ostma.) Härra minister, aga meie ei soovi, et riigi elanikkude maksuraha selle peale ära tarvitataks, ära raisataks, et vanu majalokke kokku ostetakse ja neile inimestele seega kingitus tehtakse, kelle käest majad ostetakse. Eesti riik, Vabariigi Valitsus ostab need majad. Kuna praegusel ajal iga valitsuse soov ja püüd peaks see olema, et erakapital, mis majade all on, sinna ka jääks, ja riigivõim ei peaks oma kätt andma, et seda kapitali majade alt vabastada. Nii kaugele ei tohiks meie heatahtlik soov minna. Sellejuures paistab nagu karikatuur, et läinud aastal ostustati 10.000.000 elukorterite ehitamiseks raha anda, kuid sellega on tantsitud siia ja sinna, aasta jooksul ei ole seda raha kasutada osatud, ja rahaminister otsib nüüd teed, et seda raha veel teiseks aastaks rippuma jätta. Usun, kui seda oleks tahetud ehituste peale kasutada, seda võimalik oleks olnud juba läinud aastal teha. Loodan, et need pennid eeloleval aastal siiski ära kasutatakse! Sel puhul sooviksin ma suure innuga kuulda saada, misugune poliitika valitsuse enese arvates korterikriisi lahendamiseks sünnis on. Loodan, et

rahaminister või mõni teine minister seda silmapilkku mööda minna ei lase sellekohast seletust andmata.

Muidu tahtsin puudutada ettepanekut kodukäsitöö seltsi toetamise suunas. See toetamine, võib olla, ei leia minu sõprade juures täielikku poolehoidu... (V. Maaker, as: Halvad sõbrad siis, kes ei toeta vanahärrat.) Aga ma soovitaksin siiski, niihästi minu parteisõpradele kui ka teistele Riigikogu liikmetele, et nad selle ettepaneku vastu võtaksid. Ütlesin eile ja üleile, et ma kardan, et meie kodukäsitöö võib minna sarnaseks tööks, nagu välismaadel on „Heimarbeit“, see on nõndanimetatud kodutöö ja seda tehakse kõigis riikides näljapalga eest. Aga kui algusest peale asja paremale teele juhtida püütakse, siis on võimalik, et ta meil vähe paremasse seisukorda jääb. Vene keiserriigis oli see töö veel palju viletsamas seisukorras kui mujal. Ma ei tea, kuidas kodutöö Venemaal kommunismi ajal arenenud on, kuid usun, et kommunistid püüdsid seda paremini organiseerida.

Siis on võimalik, kui me neid halbtusi teame, ja kui Riigikogu „Kodukäsitöö“ tegevuse oma tähelepanu ja valve vääriliseks võtab, kõige halvemat ära hoida. Ja siis on võimalik eriti talvel...

Juhataja **R. Penno**: Härra Martna, ma pean tähendama, et esitatud ettepanekutest käesoleva eelarve-osa kohta on ainult üks, sisse võtta peatükk III — 100.000 krooni korterite ehitamiseks.

M. Martna (stp): Mina arvasin ennast selle peale tueda võivat, mida ministrid siin ette kandsid.

Juhataja **R. Penno**: Ma palun siiski ainult arutamiseloleva eelarve-osa juures peatuda.

M. Martna (stp): Ma ei taha siiski teist korda sõna võtta ja loodan, et ma kahe minutiga selle ära ütlen, mis mul selle kohta veel öelda on.

Ma usun, et kodukäsitööd võimalik on tööpuuduse vähendamiseks kasutada. Ja ma olen tähele pannud, et neid töid, mis „Kodukäsitöö“ poolt tehakse, ostetakse, mida mul oli võimalik ka Stockholmis näha. See oleks üks abinõu tööpuuduse vastu võitlemiseks ja sellepärast olen ma selle poolt, et „Kodukäsitöö“ toetamise ettepanek vastu võetaks.

Juhataja **R. Penno**: Esitatud ettepanekutest tuleb hääletamisele arutamisel-oleva osa juures ainult rahaministri järgmine ettepanek:

sisse võtta kulude vähendamise osas: Tööhoolekande-ministeeriumi erakorraliste kulude eelarve alal: Peatükk III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. § 1. Uute elukorterite ehitamiseks Kr. 100.000.—

Teised ettepanekud kannan ette lisaelarve vastavate osade arutamisel.

K. Tonkman (põl) (Kõneleja poolt läbi vaatamata ja parandamata.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra rahaministri ettepanek seisab selles, et 10 miljonit marka rahaministeeriumi eelarvesse sisse võtta ja need 10 miljonit marka elukorterite ehitamiseks linnadele välja anda. Nagu teada, kustutatakse see summa töö-hoolekandeministeeriumi erakorralistest kuludest, milles oli ette nähtud ja läinud aastal Riigikogu poolt vastu võetud 10 miljonit marka välja antud toetamiseks elukorterite ehituse alal. Ka eelarve-komisjonis peatusin selle küsimuse juures, kuid tahaksin veel lühidalt tähendada, et selle ettepanekuga kuidagi nõus ei saa olla järgmistel põhjustel: 1) on küllalt katseid tehtud, et linnades elukortereid juurde ehitada ja inimesi linna asumisele sundida. Kuid on selgunud, et linnades ikkagi tööpuudus olemas ja ei ole väljavaateid, et tööpuudus linnades väheneks; 2) maal on tõesti eluasemetest puudus, mis osalt sellega seletatav, et käesoleval aastal on üle 4000—5000 inimese maalt linnadesse asunud, nimelt sellepärast, et ka seal on terav korteripuudus, ja nagu teada, on mitmed mõjuvad olud selles süüdi, et elumajade ehitamine, ütleme talumaade peale, pole võimalik olnud. Sellepärast oleks tõesti olnud soovitatav, et oleks selle 10 miljoniga elukorterite ehitamine maal ette võetud, millega oleks tõesti toetust antud neile inimestele, kes omale eluasemeid tahavad asutada. Nagu eelarve-komisjonis selgus, on need 10 miljonit marka selleks otstarbeks üles võetud, et maju ehitada. Ütleme, et võtame 250.000 iga maja jaoks ehitustootust, siis saaks 40 perekonda maale elama asuda. See oleks nii öelda esimene samm või esimene katse inimeste maale juhtimiseks. On selgesti teada, et on palju inimesi, kes heameelega põllutööd teeksid, kui neil see võimalus oleks. Härra Päts tõi siin ette, kuidas linna lähedal olevaid maid inimesed heameelega kasutavad, isegi paljud haritlased maad hariksid, kuid neil puuduvad selleks vastavad kapitalid. Ei saa kuidagi pooldada seda, et see summa töö-hoolekandeministeeriumist kustutatakse, kus ta eesmärk oli, ja linnas välja jagama hakatakse. See summa peaks selleks otstarbeks jääma, milleks ta määratud, ja seda peaks teostama hakkama.

Töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle 10-miljonilise summa juures on tulnud rääkimisi. On katsutud nii seletada, nagu oleks see 10 miljonit olnud määratud väljaandmiseks maale elukorterite ehitamiseks. Pean ütlema, et see on eksitus. (K. Tonkman, põl: Härra minister, lugege Riigikogu stenogramme ja protokolle, siis näete kuidas oli.) Mina olen Riigikogu stenogramme lugenud, olen lugenud endise rahaministri härra Sepa kõnet ja põhjendusi selle summa puhul, samuti ka härra Kaarna põhjendusi, kuid pole midagi niisugust leidnud. Valitsuse läinud aasta eelarve-ettepanekus on küsitud see summa toetuseks just tööstustöölise korteriolude parandamiseks. On leitud, et need viletsad on ja parandust vajavad.

Selle summa sihi ja väljaandmise kohta on töö-hoolekandeministeeriumil olnud kavatsusi. Kõigepealt mõeldi see ära kasutada laenu andmiseks väikekorterite ehitamiseks. Selleks on vastavad kavad ja plaanid tehtud. Valitsuse poolt oli Riigikogule ette pandud see summa üles võtta — toetusena uute elukorterite ehitamiseks. Riigikogu kustutas sõna „toetus“ maha ja valitsusel jäi võimalus ainult kas ehitada ise või eriseadusega küsimus lahendada. Minu arvates ei oleks sugugi sünnis olnud, kui töö-hoolekandeministeerium oleks hakanud ise kortereid ehitama. Kui aga tahetakse see summa välja anda laenuna, siis ei oleks ka otstarbekohane, et see laen läheks töö-hoolekandeministeeriumi kaudu. Sest kui mõne asutuse kaudu laenu välja antakse, peavad seal selleks olema vastavad tehnilised jõud, kes kavasid kokku seaksid ja laenu tarvitamist kontroleeriksid. (K. Tonkman, põl: Laenuks pole keegi tahtnud, see oli toetuseks ette nähtud.) Ma tähendasin ju, toetus tõmmati Riigikogu poolt maha. (K. Tonkman, põl: Ei ole laen öeldud, ei ole toetus öeldud. — Ehitage majad üles ja asi korras.) Vaadake, härra Tonkman, ma arvan, sarnane majade ehitamise viis, kus riik ise ehitajaks, on üks kallimatest, niisama ka majade valitsemine. (K. Tonkman, põl: Kuhu Teie, härra minister, selie rahasiis tahate anda?) Sellest räägin pärast.

Ma kordan, töö-hoolekandeministeeriumil laenu andma hakata ei ole sünnis sellepärast, et puudub tehniline personaal selleks otstarbeks. Sel põhjusel arvas valitsus, kui see summa tahetakse välja anda, siis peab see sündima Elukorterite ehituselaenu seaduse alusel, võttes summa üles rahaministeeriumi eelarve-osasse.

Edasi küsis rkl. Martna, missugused kavatsused valitsusel on korteriolude parandamise

alal. Isiklikult pean ütlema, et meie korteriolud paratamata parandamist nõuavad, kui palju aga valitsus siin otsekohe ära teha saab, selle kohta ei saa midagi kindlasti lubada. Sest teada on, et meil erakapitali ehituse alale on väga raske mobiliseerida madala protsendi tõttu, mida ehituste alla paigutatud kapital annab. Järelikult, kui tahetakse kortereid ehitada, siis peab siin abiks tulema kas riik või omavalitsus. Oleks veel vahest võimalus kaaluda erimaksu võtmist üürnikkudelt, mis-sugune mõnel pool olemas, et sellega võimaldada uute majade ehitamist. (M. Martna, stp: Meil, kus korterid nii väiksed on, tuleb nende maksude alal vähe sisse.) Ma ütlen, seda tuleb alles kaaluda ja sellepärast ei saa mingisuguseid lubadusi teha. On mitmesuguseid kavatsusi ja sellepärast on tarvilik, et see 10 miljonit eelarvesse sisse jääb. Kui vastu võetakse komisjoni ettepanek, siis üldse seda summat kasutada ei saa, sest siis võiks ainult ministeerium ise ehitada ja ministeerium seda 10 päeva jooksul ei jõua, mis 1. aprillini üle jäänud. (K. Tonkman, põl: Miks ei saa, andke vastav seaduseelnõu.) See summa on mõeldud väikeste korterite ehitamise soodustamiseks ja selleks otstarbeks peaks see ka siia jääma.

L. Johanson (stp): Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm toetab valitsuse ettepanekut sellepärast, et kui see vastu ei peaks võetama, siis need 100.000 krooni läheksid korteriehitustele kaduma. Pärast 1. aprilli ei saa üldse seda summat selleks otstarbeks kasutada. Mis sellesse puutub, nagu peaksid need summad minema ehituste peale maale, siis võeti see vastu Riigikogu poolt just linnades ja alevites elukorterite ehitamiseks. See 10 miljonit marka, millest härra Tonkman kõneleb, see võeti varem vastu maa tarvis, paari Riigikogu liikme poolt algatatud seaduseelnõus. Muidugi võib valitsusele siin ette heita, et ta ei ole aasta jooksul, mil korterikriis küllalt suur ja kus iga viivitus kriisi veel enam süvendab, osanud seda summat tarvitada ja ei ole vastavat seaduseelnõu esitanud, et seda summat ehituste toetuseks välja anda, nii nagu Riigikogu omal ajal mõtles. (Vahelhüüe kohtuminister T. Kalbus'e poolt.) Sellest ajast kuni seniajani on õige rohkesti aega möödunud, ja see summa oleks tulnud välja anda. Aga valitsus meelega võib olla ei anna ka järgmise aasta jooksul seda välja ja kantakse jällegi järgmisesse eelarvesse edasi. Nii et iga aasta võiks valitsus öelda, et 10 miljonit marka on olemas ja uut summat tarvis ei ole.

Mis härra Tonkman'i väidetes puutub, et linna ei ole tarvis elukortereid juurde ehi-

tada, et siis valguvad inimesed linna, sedasama öeldakse ka maa kohta, et maal ei ole tarvis elukortereid ehitada. Näeksime heameelega, et antaks eluasemete jaoks rohkem maad, ehitusmaterjali ja samuti raha ehituselaenu. Kuid seda ei tehta. Ja härra Tonkman ise kuulis ka eelarve-komisjonis, missugused olid põllutöoministeeriumi kõrgemate ametnikkude ja juhtide arvamised maal eluasemete loomise kohta. Seal öeldi, et maal uute eluasemete loomisega tuleb ettevaatlik olla, sest sellega süvendatakse maal tööpuudust. Seda ütlesid põllutöoministeeriumi kõrgemad ametnikud. (K. Tonkman, põl: Aga Teie ütlesite, et ei ole õige.) Pärast toodi arve ette ja arvudega näidati, kuipalju on välja antud. Aga need arvud enesest ei lükka ümber neid süüdistusi. Ma tsiteerisin seda, mis öeldi, sõna-sõnalt. (K. Tonkman, põl: Ma ütlen ka, et see õige on, mis Teie räägite.) Edasi, linna ei või, alevisse ei või kobarasse elukortereid ja eluasemeid ehitada, kuhu siis võib? Kas valdadesse? Seal olete popsiseaduse vastu. Popsikohad on õieti eluasemekohad, ka neid olete tahtnud ära hävitada. Öelge, kuhu tahate inimesi siis paigutada? Või mõtlete, et suur lennuasjanduse kava korterikriisi hakkaks lahendama, mille peale on ette nähtud väga suur summa. Ma arvan, meil on ehitusi tarvis nii maal alevis, kui ka linnas. Ehitusmaterjali vajab maa ja ka linn. Maal võib saada ehituselaenu maapanga kaudu, võivad ka väiksemad ehitajad seda saada, ja pealegi lahendab selle küsimuse asunduskapital. See on tähtis küsimus ja sellele tarvis tingimata tähelepanu juhtida. Kuid ei tohi unustada, et ka linnades elavad inimesed viletsates korterites, mis on rahva tervise languse põhjuseks.

K. Tonkman (põl): (Kõneleja poolt läbi vaatamata ja parandamata.) Austatud Riigikogu liikmed! Selle küsimuse kallal on möödunud aastal kaunis palju vaieldud. Mul on käes suur raamat, kus stenogrammid sees nende vaidlustega. (Vahelhüüe.) On kõnelnud selle poolt, et anda toetust maale, ja ka selle poolt, et anda linnale. Kõige kujukamalt toob selle küsimuse ette härra Kaarna oma kõnes ja ütleb, et selle raha tarvitamiseks tuleb novell välja anda. Selle üle on küllalt kõnelnud, kuidas seda oleks tarvis teha, ja mina ei hakka seda kordama.

Üks oli kindel, et taheti korteriküsimust maal lahendada. Ka härra minister ütleb oma ettepanekus, et selle küsimuse peaks käsitlemisele võtma.

Mis puutub küsimusse, et 10 miljonit marka läheb kaduma, siis peab ütlema, et

see 10 miljonit ei lähe kaduma, sest meie võime seda summat tuleva aasta lisaelarves nr. 1 jällegi kasutada. (L. Johanson, stp: Nr. 1 tuleb siis, kui ehitusehooaeg on möödunud.) See summa võib kindlasti selleks otstarbeks jääda, milleks ta on kord määratud.

Aga seda tuleb väga imestada, et aastate jooksul töö-hoolekandeministeerium, kellele teada meie korteriolud, sõrmege ei ole liigutanud sellel alal, ja nüüd viiakse küsimus rahaministeeriumi juurde, et andke teie see summa välja. See kord ei ole vastuvõetav ega lubatav, et nii hooletult asjadega meil ümber käiakse ja korraldatakse.

Mis aga puutub sellesse osasse, nagu härra Johanson tähendas, et meil nende korterite ehitamiseks laenusamist võimaldab maapank... (L. Johanson, stp: Seda valitsuse esindajad ütlesid komisjonis.) ...ei ole õige, — maapangast võivad laenu saada ainult need, kellel juba vastavalt majapidamine ja hooned olemas. Teie maa takseeritakse ja selle peale antakse laenu. (Põllutööminister O. Köster: Teisest osast, härra Tonkman, sellest fondide osast, Teie lähete sellega viltu.) Sealt ei ole pennigi antud. (Vahelhüüe: Asunikud saavad.) See on teine kapital. (Põllutööminister O. Köster: Just laen oli.) Nad saavad selle raha otsekohe laenu, aga mitte, et see antakse koloniseerimiseks, nagu majade ehitamiseks, kuna aga see summa, millest siin räägitud, antakse otsekohe ehitusteks, nagu härra rahaminister ütles, — et meie ei hakka ise ehitama, — ja nagu härra Ast tähendas, et see on tähtede närimine. Selle 10 miljonit marka oleks ministeerium võinud välja anda igalepoole majade ehitamiseks, kuhu oleks tahtud, nii et inimesed oleksid kortereid saanud ja võinud sees elada. Kui nüüd Riigikogu need 10 miljonit jälle linnade ehitamiseks võtab, mis need inimesed siis linnades tegema hakkavad?! Meie ei või niisugust majandusepoliitikat toetada ega sellega nõus olla.

Pea veel alla kriipsutama, et sellega midagi katki kärisenud ei ole, kui 10 miljonit riigikassasse jääb, aga sellest otstarbest peaks kinni pidama ja peaks koloniseerimise põhimõttel mõnikümmend maja üles ehitama. Vaat', see on selle küsimuse põhimõte.

Töö-hoolekandeminister K. Soenberg: Pean tähendama, et nähtavasti on siin tegemist eksitusega, kui arvatakse, et see summa on määratud olnud maale juhtimiseks. Ma ei taha eitada, et maale ehituse otstarbeks summasid tarvis on, kuid see summa sinna mõeldud ei ole. Siin on suur hulk protokolle, nagu härra Tonkman tähendas, kuid õieti

on aga siin paar veergu, mis seda küsimust puudutab. Kõigepealt rahaminister härra Sepa kõne, kus ta palub Riigikogu üles võtta 10 miljonit toetuseks elukorterite ehitamiseks. Selle abil taheti mobiliseerida erakapitali, et seda ära kasutada elukorterite ehitamiseks.

Edasi räägib härra Sepp sellest, et tuleb tulla võib olla uue eriseadusega. Seni eriseadusega tulnud ei ole. Aga härra Sepp näeb ka ette, et kui ei peaks eriseadusest asja saama, siis tuleks see summa lisaeelarves kanda rahaministeeriumi alla ja siis üldises korras sealt välja anda. See üldine kord nende summade väljaandmise kohta, mis rahaministeeriumi eelarves ehituselaenuks ette nähakse, on fikseeritud Elukorterite ehituselaenu seaduses. On õieti arusaamatus, kui räägitakse, et see summa maale olnud määratud. Kunagi oli küll 10 miljonit maale määratud väikekorterite ehitamiseks, kuid see summa on minu teada juba välja antud. See summa oli ka 10 miljonit ja sellepärast võib kergesti ära segada.

P. Schütz (stp): Härra töö-hoolekandeminister näitas juba, et härra Tonkman on siin kaks asja ära seganud. Tõepoolest on 1926. a. määratud 10.000.000 marka maale elukorterite ehituselaenuks. Ja mul on kindlad andmed, et see summa selleks ka ära on kasutatud, ja et selle laenu järgi oli suur tarvidus, seda näitab see, et ta on ära kasutatud, ja et palju nõudmisi, mis olid maapanka sisse antud, jäid rahuldamata. Härra Tonkman ütles, et maapank ei ole neid summasid välja andnud. Tegelikult on nad just maapanga kaudu välja antud. Vabariigi Valitsus andis läinud aastal välja määrused, mille § 1. kõneleb sellest, et laenude valitsemine, väljaandmine ja kindlustuste võtmine pannakse maapanga peale. Ja maapank ongi neid laene korraldanud.

Mis puutub selle 10 miljoni, mis linnale määratud, ülekandmisesse, või erakorralise eelarve kaudu selle summa ehituselaenuks määramisse, siis leian mina, et see süsteem otstarbekohane ei ole. Kui tahetakse maale elukorterite ehituselaenu anda, siis tuleb anda seda üldises korras, nagu antakse asunikudele ja teistele, kes riigimaa peal asuvad. Mina töstsin selle küsimuse eelarve-komisjonis üles ja küsisin järele, miks ei ole meil võetud maale elukorterite ehituselaenu eelarvesse, ja seal valitsuse esindaja, kui ma ei eksi härra põllutöeminister, seletas, et sellepärast ei ole võetud eelarvesse selleks summaksid, et kavatsetakse edaspidi asundusekapitali kaudu hakata andma neid laene kõigile, kes riigimaal asuvad. Sellest 10 miljonist, mis 1926. a. maale määrati elukorterite ehitamiseks, anti laene väga mit-

met liiki maapidajatele, nagu käsitööliste, kalameestele, maatööliste, aiapidajatele, riigirentnikkudele ja siis veel talukoha omanikkudele, kelle koht ei ulatunud üle 5 hektaari. Nii et siin on tegemist väga mitmekesiste väikepõllupidajatega. Ja loomulik on, et need laenuid saaksid tulevikus antud asundusekapitali kaudu. Lähematel päevadel tuleb rahaasjanduse komisjonis arutamisele asundusekapitali seadus, ja kui siis selgub, et seal küllalt selgelt ei ole väljendatud maal elukorterite ehitamiseks laenuandmise võimalus, siis võib asundusekapitali seadust vastavalt täiendada ja parandada.

Abisekretär **O. Liigand** (korra kohta): Juhatuse nimel on mul teatada, et juhatus mõtleb Riigikogu järgmise koosoleku määrata esmaspäevaks kell 5 p. l. nimelt selle otstarbega, et tööd, mis enne pühi on tarvis läbi viia, tuleva nädala jooksul läbi viia suudetaks, ja et Riigikogu võiks tulevaks laupäevaks istungjärgu lõpetada.

Chr. Kaarna (tõer): Austatud Riigikogu liikmed! Ehkki selles küsimuses juba mitmed Riigikogu liikmed sõna on võtnud, pean siiski tähendama, et selgust veel ei ole. Lugupeetud rkl. Tonkman näitas Riigikogu liikmetele mingisugust materjali ja seletas, et seal pidavat olema kõned ja arvamus selle kohta, mis otstarbeks seda summat tuleb tarvitada. Pean ütleva, et see materjal mingisugust, — igatahes mitte niisugust, mida härra Tonkman seal ütles olevat, — vastust ei anna. See summa läinud aastal Riigikogu liikmeid nähtavasti ei huvitanud, sest sõnavõtjateks selles küsimuses olin ainult mina ja rahaminister, kes minu poolt ettepanud küsimiste peale vastas. Juhtisin rahaministri tähelepanu sellele, et meil on juba olemas väga mitmesugused fondid, nende seas üks üldine ehituselaenu kapital „elukorterite ehitamiseks linnades ja alevites“ ja küsisin, mis otstarbeks ja millistel alustel tahetakse see summa ära kasutada. Sedasama küsisin eelarve-komisjonis ka töö-hoolekandeministrilt. Tolleaegne töö-hoolekandeminister ei teadnud mingisugust kava esitada, vaid tähendas ainult niipalju, et sellest summast mõeldakse anda nii hästi linnades kui maal odavaprotsendilist laenu ja toetust elukorterite ehitamiseks. Lõpuks seisukohta ei olnud ei Vabariigi Valitsus ega ka härra minister tookord veel võtnud; tähendab, summa oli nii öelda igaks juhtumiseks eelarvesse võetud.

Edasi küsisin härra rahaministrilt, et kui tal praegu kava ei ole, siis kuidas ja missuguses korras mõtleb ta edaspidi seda summat

kasutada, kas Vabariigi Valitsuse või tööhoolekandeministri poolt antavate määruste alusel, või kavatsetakse Riigikogule esitada seaduseelnõu, mis selle summa kasutamise alused ära määrab. Esiialgu ei antud selles küsimuses vastust, kuid hiljem vastati Vabariigi Valitsuse poolt kindlalt, et seda summat ei saa ja ei mõeldagi ilma seaduseta tarvitada. Lubati esitada Riigikogule vastav seaduseelnõu. Selle järgi oli selge, et eelarvesse võetud summat võidakse hakata kasutama alles siis, kui Riigikogu alused ära on määranud. Senini, s. t. käesoleva momendini ei ole aga Vabariigi Valitsuse poolt selle summa tarvitamise kohta mingisugust ettepanekut tulnud, ja kui seda ka täna-homme ei tule, siis ei saa tööhoolekandeministeerium seda summat välja anda, sest 1. aprilliks peab suletama kõik eelarve ülejäägid.

Nüüd on seisukord niisugune, et puudub seadus selle krediidi tarvitamise kohta, ja kui seda üle ei kanta Vabariigi Valitsuse praeguse ettepaneku kohaselt, siis jääb see riigikassa kasuks.

Ma arvan, et ka lähemate pärvade jooksul seda seadust ei tule, sest Vabariigi Valitsus ei ole asunud selle väljatöötamisele. Ja kuigi see veel tuleks, ometi ei suudetaks seda enne 1-st aprilli enam vastu võtta.

Praegu seisab küsimus ainult selles, kas Riigikogu peab tarvilikuks seda summat välja anda. Kui seda tahetakse, siis võib seda teha üksnes nende seaduste alusel, mis praegu maksivad on. Siin võib kasutamisele tulla Elukorterite ehituslaenu seadus. Kui nüüd tööhoolekandeministeeriumi eelarve-osas 100.000 krooni vähendatakse ja rahaministeeriumi eelarves üles võetakse vastava nimetuse all — mitte toetus uute elukorterite ehitamiseks, sest seda seadus ei tunne, vaid laen korterite ehitamiseks, — siis on võimalik krediiti välja anda veel enne 1. aprilli.

Jaataval korral tuleb rahaministri ettepanek vastu võtta. Kui seda ei tehta, jääb summa riigikassasse.

M. Martna (stp): Tahtsin ainult meelde tuletada, et valitsus läinud sügisel ometi sellel arvamisel oli, et tal võimalik on seda raha välja anda. Kutsuti komisjonid kokku, kes küsimust arutasid, kirjutati plaanide konkurentsivälja, plaanid tunnistati heaks j. n. e. Viimaks aga leidis valitsus, et ei ole võimalik raha välja anda!

Arvesse võttes neid seletusi, mis härra Kaarna ette tõi ja omalt poolt tunnistas, et tähenärimise juurest ära saada, toetaksin ettepanekut, et raha sel kombel ja neil eeldustel läheks rahaministeeriumi käsutusse.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele rahaministri ettepaneku: „Sisse võtta kulude vähendamise osas: tööhoolekandeministeeriumi erakorraliste kulude eelarve alal: Peatükk III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. § 1. Uute elukorterite ehitamiseks Kr. 100.000.—. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele vähendamise osas erakorralised kulud ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on vähendamise osas erakorralised kulud ühes parandusega vastu võetud.

Kulude suurendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu Riigikogu, Riigivanema ja riigikantselei, rahaministeeriumi, kaubandus- tööstusministeeriumi, haridusministeeriumi, kohtuministeeriumi, siseministeeriumi, sõjaministeeriumi, põllutöministeeriumi, teedeministeeriumi ja välisministeeriumi korralised kulud.

Tööhoolekandeministeeriumi korralised kulud (suurendamise osa).

Juhataja **R. Penno**: Härra rahaministrilt on ettepanek, suurendada kulude suurendamise osas tööhoolekandeministeeriumi korraliste kulude eelarve alal: peatükk II — A, § 15. Kultuuriline toetus — tervishoiu alal — Toetuseks Viljandi linna nakkus- ja suguhaiguste haigemaja ehitamiseks Kr. 5.000.— võrra.

L. Johanson (stp): Härra minister on ettepaneku teinud, korralisesse eelarvesse kanda Viljandi linna nakkushaiguste haigemaja ehitamiseks 5.000 krooni. Ühtlasi on vist ettepanek tehtud, kustutada teisest kohast 20.000 kr. Kui härra minister oleks ettepaneku teinud, et see summa oleks olnud 15.000 krooni, siis see oleks enam-vähem põhjendatud olnud, aga 5.000 krooni ei ole kõnelemiseväärne. Kui võtate need kalkulatsioonid, mis Viljandi linnavalitsusel selle haigemaja ehituse juures on, siis näete, et ta enam toetust vajab. Nakkushaiguste haigemaja ehitamisel peab omavalitsus riigilt toetust saama. See on põhjendatud juba sellega, et riik on pannud selle kohustuse, nimelt nakkushaiguste arstimise, omavalitsuste peale, ja kui omavalitsuste tuluallikad pole korraldatud, selleks puudub vastav seadus, siis on loomulik, et kui omavalitsus neid

ülesandeid täita tahab, et ta peab siis riigi poole pöörama. Uus haigemaja on enam-vähem valmis, isegi haigeid on sees. Ta läheb maksma 52.000. krooni, sisseaad üle 20.000 krooni; kui nüüd määratakse ainult 5.000 krooni, siis on pandud Viljandi linn raskesse seisukorda ja ta ei saa neid töid lõpule viia. Sellepärast teen ettepaneku, see summa suurendada 15.000 krooni võrra. Põhjendused on muidugi ka Vabariigi Valitsusel teada, sest need kanti ette eelarve-komisjonis. Eelarve-komisjon võttis selle summa vastu, võttis isegi vastu 20.000 krooni.

Töö-hoolekandeminister K. Soenberg: Viljandi linnavalitsus on haigemaja ehitamiseks saanud eelarve korras seni kätte 1½ miljonit marka. Peale selle on 1928./1929. aasta eelarves selleks otstarbeks 5.000 krooni sees. Käesolevas 3. lisa-eelarves oli valitsuse ettepanekus § 15. — kultuuriline toetus — all 5.000 krooni Viljandi haigemaja tarvis ette nähtud. Eelarve-komisjonis on juurde võetud 20.000 krooni. Vabariigi Valitsus leiab võimaluse olevat anda sellele lisaks, mis § 15. all sisse võetud, veel 5.000 krooni. Seega on 3. lisa-eelarves kokku Viljandi haigemaja ehitamiseks 10.000 krooni. Viljandi linna-peaga on selles asjas läbi räägitud ja sealt arvati, et kui 10.000 krooni lisa-eelarve korras saadakse, siis nad rahuldatud oleksid. Neil põhjustel palun Riigikogu vastu võtta valitsuse ettepaneku — nimelt suurendada § 15-dat 5.000 krooni võrra, kustutades § 5. 20.000 kr. Viljandi linn saaks seega haigemaja ehitamiseks kokku toetust 30.000 krooni, mis küllal-dane võiks olla.

Rahaminister A. Teetsov: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin puudutada natuke seda moodust, kuidas meil eelarve kokkuseadmise juures teatavad summad läbi lähevad, mis raskendavad valitsuse tööd. Nimelt on selle summa arutamise juures niisugune nähtus tekkinud: Viljandi linna-pea leppis valitsusega kokku, et kui nad saavad miljoni, siis saavad nad läbi. Valitsus võtab lisa-eelarvesse 500.000 ja 1928./1929. a. eelarvesse teine 500.000. Sellega oli linna-pea päri. Nüüd aga tuleb linna-peal meelde, et on vähe, katsume juurde saada. Minnakse otsekohe eelarve-komisjoni, küsitakse seal juurde, ja seal lubatakse rohkem, kui nad ise soovivad. Niisugune kord igatahes ei ole valitsuse töö kergendamiseks, vaid raskendamiseks. (L. Johanson, stp: Mispärast siis valitsuse töö peab nii kerge olema?) Valitsuse töö peab kerge olema, et rahval hea elada oleks.

Mina toonitan veel kord seda, et niisugusel juhtumisel võib tekkida niisugune nähtus, et hakatakse igalt poolt küsima, küsitakse valitsuse käest, küsitakse eelarve-komisjoni käest ja küsitakse võib olla veel pleenumi käest juurde. Niiviisi ei saa riigi eelarvet kokku seada. Seal peab kindel kord olema. Sellepärast arvab valitsus, et igatahes rohkem ei tohi lubada, kui nad ise ütlevad, et neil vaja on. Mina olen päris kindel, et kui meie neile ütleme, et siin on 5 miljonit, siis nad võtavad selle ka vastu ja chitavad ilusa haigemaja.

Juhataja R. Penno: Rahaministrilt on ettepanek, töö-hoolekandeministeeriumi peat. II — A, § 15, kultuuriline toetus: tervishoiu alal — Toetuseks Viljandi linna nakkus- ja suguhaiguste haigemaja ehitamiseks — suurendada 5.000 krooni võrra. Rkl. Johanson'ilt on ettepanek, töö-hoolekandeministeeriumi pt. II — A, juurde lisada § 15-le 15.000 krooni.

Asun rkl. Johanson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun rahaministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tulevad suurendamise osas töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on suurendamise osas töö-hoolekandeministeeriumi korralised kulud ühes parandusega vastu võetud.

(Erakorralised kulud (suurendamise osa).)

Juhataja R. Penno: Selle lisa-eelarve osa kohta on esitatud järgmised ettepanekud:

„Sisse võtta kulude suurendamise osas: erakorraliste kulude eelarve alal: siseministeerium. Peatükk I. — Administratiiv-osa-kond. § 1. Maja ostmise Kr. 12.000.—“.

„Kustutada töö-hoolekandeministeeriumi erakorraliste kulude eelarve suurendamise alal: Peat. II — A, § 5. — Toetus Viljandi linnavalitsusele nakkushaigemaja ehitamiseks Kr. 20.000.—“.

„Sisse võtta kulude suurendamise osas rahaministeeriumi erakorraliste kulude operatsiooni fondide (B) eelarve alal: peat. I. Keskasutus. § 2. Elukorterite ehituslaen Kr. 100.000.—“.

„Suurendada kulude suurendamise osas: kaubandus-tööstusministeeriumi erakorraliste

kulude operatsiooni fondide (B) eelarve alal: peat. II, § 2. O./ü. „Kodukäsitöö“ osatähtede omandamine Kr. 20.000.—“.

L. Johanson (stp): Lisaeelarve nr. 3 kulud on juba välja antud, ja kui seaduseelnõu vastu võetakse täna-homme, siis on see tagant järele suuremalt jaolt nende summade kinnitamine. Vastu loodetakse lisaeelarve võtta 1. aprilliks ja vist sellepärast, et meil juba vana rahvakombe järgi on saanud harjumuseks 1. aprilliks teha ka nalja, mis vahel õige suuri laineid on löönud, nagu läinud aastal Naissaare petrooleumi ja nahvtaallikad. Nii on ka sellesse eelarvesse võetud tööpuuduse vastu võitlemiseks 3.000 krooni. Ma arvan, et igaüks, kes vähegi oskab ette kujutada ja kel vähegi üldpilti on meil valitsevast tööpuudusest, peab ütleva, et see summa ei ole siia küll tõsiselt võetud. Arvamine, nagu ei valitseks meil tööpuudus, näib sealtpoolt tungima sija-poolle (näitab paremalt poolt keskele). Üks keskrühma erakond leiab isegi oma ajalehes, mis muidugi on ka valitsuse häälekandja teatud määral, et isegi Peipsi ääres ei olevat tööpuudust. Nii kirjutab see leht: „Näiteks leidub Peipsi ääres kalurite külasid, kus iga muud tööd peale kalapüüdmise just kui alaväärtuslikuks ja mustaks peetakse, nõnda et kalurid lausa seletavad, neile olevat suureks õnnetuseks, kui nad pidavat oma lapsi „orjaks müüma“, see tähendab suveks sisse-maale karja saatma! Maa teised elanikud ei näe sellest oma lastele mingit hädaohtu tulevat, kui need mõneks kuuks karja lähevad, „orjaks müüakse“. Nõndasamuti on siin külasid, kus inimesed ennem nälgivad, kui kala ei ole, aga ei lähe kaugemale tööle, kuigi suvel oleks tööd küllalt leida, ja teiste Peipsi külade elanikud, kus ei valitse nii kitsad vaated, teenivadki enesele ülalpidamist väljast-poolt tööga.“ Sellest kirjutusest on niipalju õige, et tõesti üks osa peipsiäärsetest kaluritest leiab suvel ajutist tööd ja ülespidamist mujal. Kõigil ei ole aga ka mujal tööd leida ja kõik ei saa kodust välja minna. Kes vähegi peipsiäärset elu tunneb, peab ütleva, et seal valitseb tõsine nälg, see ei ole alatoitus. Ja nüüd öelda, et see nälg valitseb peipsi-äärsetes külates sellepärast, et inimesed ei taha mujale tööle minna, see on ebaõige ja südametunnistusetu. Tööd ei ole nii palju ja ei ole ka võimalik neid elanikke koloniseerida mujale. Seni on pandud suuri lootusi Peipsi ääres „Keskkalale“, kuid nüüd valitsuse enese lehed teatavad, et „Keskkala“ peale pandud lootused ei lähe täide.

Kujutatagu ette, missuguses seisukorras peipsi-äärased elanikud tänavu ja praegu on. Need,

kes on viibinud vähegi Peipsi ääres, need peaksid ometi siit ka tarvilikud järeldused tegema ja peaksid tunnistama, et siin on inimestega tegemist, kuigi nad on teistest rahvusest, kuigi seal on suuremas osas Vene rahvusest kodanikud, siiski on seal ikkagi tegemist Eesti kodanikkudega, kellele tuleb abi korraldada. Aga niisuguseid etteheiteid, et nad tööd teha ei taha, ja et kui tindikala ei ole, et nad siis parem nälgivad, niisuguseid etteheiteid ei tohi teha, see on lubamatu ja ülekohtune nende vastu, meie riigis selle kõige vaesema rahvaosa vastu. (J. Holberg, põl: Härra Johanson, see asi ei ole sugugi nii.) Kui, härra Holberg, Teie läbi ratsutasite korra Petserimaalt, siis olite lõbusas tujus... (Juhataja R. Penno helistab.) Vabandage, härra minister, meil on keelatud ministreid nimepidi nimetada, mina olen seda kogemata teinud ja ma vabandan Teie ees, härra minister, ja edaspidi püüan ikka öelda härra minister.

Nii et, kui härra minister siis, kui härra minister veel ei olnud härra minister, vaid oli härra Holberg, Petseris viibis, siis oli ta seal teiste ülesannetega ja väga lõbusas tujus, nagu väejuhataja olema peab, ja siis ei olnud... (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: Teie pole näinud, Teie lorisete lihtsalt.)

Juhataja **R. Penno**: Härra kaubandus-tööstusminister, ma palun sündmata sõnu mitte tarvitada.

L. Johanson (stp): Siis muidugi Teie ei võinud näha Petserimaa elu, ja peipsiäärset elu ei tunne Teie ammugi. Ja mis nüüd härra minister mind austas selle ütelsega, see sõna küll ei ole võetud vanematekogu leksikoni, aga see on ministerlik. Härra minister tarvitab siin ühte sõna, mis leidub küll Viedemann'i sõnaraamatus, ma ei tea, kas ta uues Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandes on, aga ma ütlen, et see on siiski ministerlik sõna. Aga see ei ütle veel, et härra minister tunneb peipsi-äärseid olusid. Peipsi ääres on viletsus ja selle viletsuse kõrvaldamiseks tuleb riigil samme astuda. Peale selle on tarvis toetust hädavajalikult Aseri alevile. Aseris, nagu teada, olen sellele ka ennem tähelepanu juhtinud, on vabrik seismas ja inimestel on igasugune sissetulek ära jäänud. Nemad on näljas.

Sellepärast teen ma ettepaneku, tööpuuduse vastu võitlemise summat tõsta kuni 10.000 kroonini. Seda on võimalik katta, nagu eelarve-komisjonis ettetoodud arvud ja andmed näitasid, korralistest tuludest, kui väljaveotollide vähendamiseks võtta 600.000 kr. asemel 593.000 krooni. Peale selle on seal

mitmesugused ülejäägid selle kustutuse läbi, mis tehti Viljandi haigemaja juures, ja seda võiks kasutada.

Ma loodan, et kaubandus-tööstusminister siiski, oma vahelhüüete ja avalduste peale vaatamata, seda summat toetab.

Teedeminister A. Kerem (fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Asjaliku oien-dusena tahan ette kanda, et hädaabitöödeks ei ole mitte ainult 3.000 krooni ette nähtud... (L. Johanson, stp: Mis hädaabitööd Teil Peipsi ääres ette on nähtud?)... vaid on ette nähtud üle 90.000 krooni. Need sum-mad on paigutatud vastavalt töö liikidele.

Nii on teedeministeeriumi keskasutuse § 73. alla paigutatud 45.000 krooni, teedeministeeriumi erakorralises eelarves mitmesuguste tööde korraldamiseks on ette nähtud 30.000 krooni, riigi raudteevalitsus — peatükk II, mitme-sugused hädaabitööd 5.000 krooni ja mere-asjanduse peavalitsus — tööd sadamates — 17.000 krooni.

Kui need summad kokku võtame, siis saame hoopis teistsuguse summa, kui seda rkl. Johanson ette võis kanda.

Kaubandus-tööstusminister J. Hol-berg: Mul oleks Johanson'i kaebuste ja nutu-laulude peale tähendada...

Juhataja R. Penno: Härra minister, meil on Riigikogu liikmed.

Kaubandus-tööstusminister J. Hol-berg: Lugu on niisugune, et Peipsi kalameeste eest on püüdnud kaubandus-tööstusministeerium kogu aeg hoolitseda. Enne mind on minu eelkäijad nende eest hoolitsenud, et nende kaladele turgu leida, samuti on neile raha antud ja püügiriistu muretsetud. Ka „Kesk kala“ on saanud kaubandus-tööstus-ministeeriumilt 2 miljonit marka. (Vahel-hüüe L. Johanson'i, stp poolt.) Vaadake, nende Peipsi kalameestega on üldse väga raske asju ajada. Vahest olekski neile rohkem raha antud, kuid seal ei leidu ühtki usaldus-väärilist kalameeste asutust või organisatsiooni, kellele raha anda. On ju loomulik, et ennem peab otsima usaldusväärilise organisatsiooni, kellele võib raha anda, ei saa ju valitsuseasutus kergel käel riigi rahaga ümber käia ja üks-kõik kellele juhtub raha anda. (Segased vahelhüüded pahemalt poolt.) Meil peab olema kindlustus, et see antav raha kaduma ei lähe ja asjata ei kulutata.

„Kesk kala“ jäi pankrotti. Temale anti enim toetust tindikala operatsioonideks.

Nagu teada ei õnnestunud mõned operatsioo-nid ja vekslid läksid temal protesti. Ka eba-õnnestus tindikala operatsioon Poolaga, sest siis puhkes Poolas mäss. Peale selle sai „Kesk-kala“ veel ühe vale pangatsheki 500.000 s.uru-ses, mis osutus võltsituks. Kõige selle taga-järjel on „Kesk kala“ maksujouetuks jäänud. Kui mina enne jõulut ministeeriumi juhtima asusin, siis tuli „Kesk kalalt“ palve, kas ei saaks temale toetust anda, mitte just päris toetusena, vaid laenuna. Meil sel ajal minis-teeriumis selleks summasid ei olnud, aga rää-kisin härra Riigivanemaga selle üle ja härra Riigivanem oli nõus „Kesk kala“ palvega, ja nii leidsimegi teatud summa „Kesk kalale“.

Möödunud aastal sõlmisime Venemaaga tindikalade lepingu 10 tuhande puuda peale. Tänavu aastal uuendati seda lepingut. Hil-jem tuli ministeeriumile teade, ka kõnelesid mõned Riigikogu liikmed, kes seal pool liigu-vad, et kalapüük ja saak olla väike. Koman-deerisin kohe mõned ametnikud koha peale, et oludes ise selgusele jõuda, kuidas tõesti siis saagiga lugu on. Selgus tõesti, et ühte vagunit valmistada ja ära anda, selleks oli tarvis neile anda 500.000 marka. Ja kui meie saime need rahaasjad korraldatud, siis tuli teade, et nüüd on tindiid ära läinud, ei tea kuhu, kas Venemaa poole kaldale või mujale.

Ka läinud aastal jäi just see leping täit-mata sellepärast, et tindiid ei olnud meie pool kaldal. (L. Johanson, stp: Kas elanikud selles süüdi on?) Ma ei ütle, et selles keegi süüdi on, vaid see on paratamatus ja siin ei tea, kuidas seda korraldada, siin ei saa ka kõige parema tahtmise juures midagi teha.

Siis tabaksin ma tähendada härra Johan-son'ile, et enne jõuluid võeti vastu hädaabi-tööde jaoks summa ka Petserimaal hädaabi-tööde korraldamiseks. Et seal seisukord halb on, seda meie ei salga, ja neil on raske endile sissetulekuid muretseda. Kuid meie oleme tahtnud seda parandada. Ei saa öelda, et see tahtmine oleks puudunud. Seda on püüd-nud parandada minu eelkäijad härrad Kor-nel ja Veberman, ja korra olime meie sunni-tud raha tagasi andma riigikassale.

Siseminister J. Hünerson: Lugupee-tud Riigikogu liikmed. Rkl. Martna vaidles siin Toompeale maja ostmise vastu kõige-pealt selle põhjendusega, et sellega jällegi üks eramaja, kus kodanikud korterit saavad, langeb riigi kätte, asutus pannakse sisse ja üürilised peavad välja kolima. Kuid see ei ole põhjus. Ega siis riigiasutused lageda taeva all ei ole, nad on ka ikkagi kuskil korteris.

Küsimus seisab ainult selles, kas nad selles majas peavad olema või mõnes teises. Nii et selle läbi, kui Toompeal mõni maja riigiasutuse alla võetakse, kortereid vähemaks ei jää, see maja, kus asutus praegu sees, saab vabaks, ning inimesed võivad sinna korterisse minna. Nii et erilisel ei oleks siin midagi valitsusele ette heita. Kui üldiselt ollakse mõne vana majalogu ostmise vastu Toompeal, siis peab ütlema, et siin mitmel puhul on ostetud ja mitmel puhul sellest Riigikogus juttu olnud. See ei ole uus asi, vaid kõigile teada. Ja kui kokku võtame need summad, mis nende majade eest välja makstud, siis võime öelda, et see summa suur ei ole. (A. Oinas, stp: Kas ei saaks kokkuvõtet teada.) Mina ei ole seda kokkuvõtet teinud, minul ei ole andmeid käepärast olnud, kuid see on teada, et nende majade peale ei ole palju kulutatud. Igatahes ei oleks meil võimalik olnud nende summade eest, mis vanade majade eest makstud, uusi maju ehitada, vähemalt mitte nii palju, kuhu oleks võinud neid asutusi ära mahutada, mis vanades asuvad, see on nüüd täiesti kindel. Ka remontide eest on makstud. See on üks asi, ja teine asi on, mitme aasta jooksul on see sündinud. Nüüd on kord juba sellele seisukohale asutud, et koondada riigiasutused Toompeale, on sellekohane seadus välja antud, millel ka võib olla oma negatiivsed küljed on. Aga öelge, lugupeetud Riigikogu liikmed, kuhu meie kord välja jõuame, kui meie iga sammu peal suuna, mida kord võtnud oleme, muutma hakkame? Nii ei saa meie sammugi edasi ning paiskame kõik segi. Kui meie seaduse välja anname, selle täitmise aga kõrvale jätame, siis vaarume sinna-tänna ja ometi ühelegi eesmärgile lähemale ei jõua. (A. Oinas, stp: Kui suur see krunt ja maja mahutus on?) Krunt on 290,38 ruutmeetrit ja selle hinnaks on arvatud 8,8 krooni ruutmeetrist. Tänavapool on paekivist kolmekordne elumaja, kaetud katusekividega, 1294,53 kantmeetrit. Hoovipealne paekivist kuur on katusekividega kaetud, 215,85 kantmeetrit. Meie teame, kuidas meil majadega ja nende tasuvusega lugu on, ja võib öelda, et käesolevat maja pidada võib ja et riik selle läbi kahju ei saa.

Rkl. Martna on niisuguse küsimuse kõne alla võtnud, et riigi hoonete ja asutuste kaitsemise küsimus ei ole tähtis. Ta ei saanud aga muidu mööda sellest küsimusest, vaid tõi ette mõne juhtumise, mil puhul see tähtis võib olla. (M. Martna, stp: Toompea loss on ju see koht, mis kõigepealt vallutati.) No vaat, seal ta on, mis meie veel teistest majadest kõneleme! Niisugune mängimine võib vahest hädaohtlikuks minna. (M.

Martna, stp: Seda nähti enne juba.) Ja võib olla, et sel korral ei olnud selle peale veel küllalt rõhku pandud, võib olla oldi selles tujus või mõtteviisis nagu härra Martna. Aga siiski pärast on ära nähtud, et asjalugu tõsine on. Ja nüüd on näha, et siin teataval viisil on hõlpsam kaitset teostada. Nüüd jääb järele üks pahe, nimelt see, et majade omanikud Toompeal kas ei ole meie riigi kodanikud või on vähemusrahvusest või mingisugusest endisest seisusest. Lugu on aga nii, et nad kord siin on olnud ja asunud ja väga raske on minevikuga praegusel ajal arvestada. (M. Martna stp: Tuleb neile vastu tulla ja neid vabastada.) Lugupeetud härra Martna, asjalugu on nii, et seda ei tule vastutulekuna võtta sellepärast, et eraomanikul on tarvis maja ära müüa, ja on leidunud kodanik, kes tahab selle maja ära osta, ainult sellepärast. (M. Martna, stp: Aha, meie tunneme neid mehi!) Nüüd on ostueesõiguse ärakasutamise riigi poolt. Nüüd peab riik seisukoha avaldama, kas ta kasutab ostueesõigust või laseb maja ära müüa. Ja valitsus, asja järele kaaludes, tuli otsusele, et on soodsam ostueesõigust kasutada, et jälle samm lähemale saada üldplaanile, mis kavatsatud on, et riigiasutusi koondada Toompeale ja maja oma kätte saada.

Kui meie vaatame Toom-Kooli tänavat, siis näeme, et ees nurga peal on kaks maja eraisikute käes, kolmas maja, millest käesoleval korral jutt, ja järgmised kaks maja on riigi käes. Jääb järele nurga peal Toom-Kooli maja. Toom-Kooli maja taga on riigi statistika keskbüroo riigihoones. Teisi maju, mis on eraisikute käes, on ka pakutud müüa, nende eest on aga suurt hinda küsitud ja sellepärast ei ole valitsus sündsaks pidanud ostuettepanekuga esineda. Võib olla, et ükskord neid soodsamatel tingimustel osta saab. Aga igatahes on praegu kõnealoleva maja kõrval riigimaja olemas, nõnda et selle maja juurdeostmisega avaneb pea võimalus maja laiendada ja suuremat asutust ära mahutada. Nagu ma tähendasin, on lugu niisugune, et kui tahetakse ministriume kokku tõmmata, siis meie nende ümberpaigutamise kohtadega välja ei tule. Kui me leiame niisuguse korteri, niisuguse paiga, kuhu neid üheskoos paigutada võiks, see võimaldaks kokku tõmmata. (M. Juhkam, tõi: Siin lossiplatsil on üks õige suur, pange sinna kaks). Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui teie selle maja vastu huvi tunnete, siis on peaaegalikult teie võimuses seda suurt maja ära kasutada, seda ka elatavaks teha ja sisse seada vastavalt sellele, milleks heaks arvatakse. Selle vastu meil midagi ei ole. (A. Oinas, stp: Kui vana

see maja on?) Hindamise kava on teedeministeeriumi poolt kokku seatud ja sellel alal ei ole uuritud. (A. Oinas, stp: Kas ümberehitamist kannatab?) Kannatab küll. (Vahelhüüe A. Oina, stp poolt.) Rügi seisukohalt ei ole sellel majal muud viga, kui et seal väikesed korterid on, mispärast sinna asutust paigutada ei saa.

Sellepärast kordan valitsuse soovi, et Riigikogu siiski kindlaks jääks senistele põhimõtetele, mis seaduseteel määratud ja käesoleval juhtumisel selle maja omandamise võimalikuks teeksid.

Vaheaeg kell 19.30 min. — kell 19.50 min.

V. Grigorjev (vn): Господа народные депутаты! Безработным рыбакам уже одно то будет приятно, что о них говорили, вспоминали их бедственное материальное положение. К сожалению, я должен констатировать, что на продолжении семи подряд лет многие об этом говорят не искренне; говорят не потому, чтобы помочь им, а потому, чтобы сказать рыбакам о том, что мы о вас говорили.

А в том, что у рыбаков приозерья бедственное положение — это всем и давно известно. К сожалению, такое трудное положение рыбаков будет то тех пор, пока будет найден соответствующий рынок для сбыта местной рыбы — сетка, а тогда о них говорить не придется, рыбаки тогда сами будут сыты и будут хорошими платильщиками для государства. То того же времени им надо помогать не на словах, а на деле.

В первую очередь надо избавить рыбаков от холода, там совершенно нет топлива. Между тем имеется хороший торф у деревни Красные Горки, Печерского уезда. Торфяное болото это очень сырое, местными силами и средствами культивировать его не возможно. Необходимо государственная помощь, тогда рыбаки будут жить в тепле — топливо будет иметь. Для этого необходимо организовать общественные работы. Кроме того рыбаки нуждаются в сообщении. Целые сотни дворов отрезаны от материка болотом на расстоянии около 1½ километра. Через это болото также необходимо провести дорогу с помощью государства. Как говорят инженеры, вполне возможно устроить там дорогу. И так, господа народные представители, надо говорить искренне, а не для того, чтобы потом говорить, что мы о рыбаках говорили.

L. Johanson (stp): Härra kaubandusminister avaldas üllatava teate, et „Keskkala“, kelle toetamise eest nii väga siin võideldi ja kellele suuri summasid nõuti, ja kui neid summasid ei tahetud anda, ilma et oleks kindlat kontrolli teostatud, ja selle juures arvestati „Keskkala“ senise tegevusega, siis sai arvustajatele osaks kõige jämedam sõim ühes valitsuse lehes — nüüd see kuulus „Keskkala“, kes pidi kõik need hädad kaotama ja kelle kaudu taheti seal tööd korraldada, see „Keskkala“ on nüüd maksujõuetuks jäänud. See on üks külg. Aga härra kaubandusminister jättis ütlemata, missugune korraldus nüüd selle asemele astub, kuidas nüüd tahetakse neid suuri ülesandeid, mis „Keskkala“ peal olid, täita? Härra minister lisas ka veel juurde, et Peipsi ääres puuduvad vastavad ühised, puuduvad usaldusväärilised isikud, kelle kaudu võiks nüüd seal toetust anda. Aga Peipsi ääres igalpool on olemas omavalitsused, on vallavalitsused olemas. Nende kaudu võib ka ometi midagi teha. (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: Korra prooviti seda ja läks halvasti.) Aga mujal on ka halvasti läinud, niisuguseid juhtumisi on igal alal, kus kõik nii ei lähe, kuidas tarvis on, aga nii ei saa nende omavalitsuste vastu umbusaldust ka üles näidata.

Kolmandaks härra kaubandusminister ütles, et ei ole ka praegu Peipsi Eesti vetes tinti olemas. Tähendab, igalpool on tühi koht, ei ole „Keskkala“ enam, ei ole ühised, ei ole usaldusväärilisi inimesi, ei ole usaldusväärilisi omavalitsusi ja nüüd ei ole ka enam tinte olemas. Aga rahvas on siiski seal olemas... (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: Aga tint ei tule rahva juurde.) Tint ei tule rahva juurde, ütleb härra kaubandusminister, kas siis härra kaubandusminister teeb peipsiäärsete elanikkude elu ärarippuvaks tindist? Tähendab, kui tindiparved ka tuleval aastal ei tule, siis ei ole peipsiäärsetel elanikkudel eluõigust. Kui tinte ei ole, siis tuleb inimestele eluvõimalusi teisel teel korraldada. (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: Ma ütlesin, mis tuleb teha.) Ega ma Teile, härra kaubandus-tööstusminister, ei ole ette heitnud, vaid ma kõnelen terve valitsuse poole. Ühelt poolt tuleb kaubandus-tööstusminister ja seletab, et tinte ei olevat, teiselt poolt jälle teedeminister kõneleb hädaabitöödest, mida raudteedel tehakse. Aga igauks teab, et Peipsi ääres raudteed ei ole. (Vahelhüüe paremalt poolt: Maanteid ehitatakse.) Ja, seal on ometi väga suur vahe. (Vahelhüüe.) Mina Petersi olusid ei tunne vaid kõnelen Peipsi äärest, nimelt Tartumaast. Tartumaal tehakse

maanteid, aga mitte peipsiäärsetes valdades.

Tähendab, on olemas tühi koht, aga teie ei näita, kuidas teie rahva elu korraldada tahate, et ta välja ei sureks. Ta on praegugi väljasuremisel. Ega niiviisi ometi ei saa, et valitsus tuleb ja ütleb — vaadake, mis meie teeme, rahvas on olemas, olgu peale, jäägu sinna, aga tinte ei ole, — ja sellega on küsimus otsustatud. Ega siis tindikala ei ole ainuke eluallikas Eesti riigis. Kus üks eluvõimalus kokku kuivab, tuleb otsida teist. Ja vaadake, selleks ongi valitsus rahva eesotsas, et ta peab teid ja abinõusid otsima. (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: See on õigus! Aga teie tehke valitsuse tegevus kergemaks.) Kui valitsus ei saa, siis astugu ära!

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Tahan ka sel puhul alla kriipsutada, mis ma juba enne olen öelnud: majade ostmine võib tarvilik, võib praktiline ja kasulik olla, ometi ei ole see riigi-politiliselt õige, sest et see ehituse- ja korterikitsikuse lahendamise politikat ei edenda vaid segab. Ministriumid oleksid pidanud omale uusi maju ehitama, mis otstarbekohasemad oleksid olnud. Härra minister kinnitab, et need on väikesed summad olnud, aga need summad lähevad kaduma. Me teame, et mõne maja ümberehitamine rohkem on maksma läinud, kui maja ostes maksis. (Vahelhüüe paremalt poolt. — J. Teemant, põl: Mis maja ehitamine maksab?) Härra Riigivanem, vabandage, endine Riigivanem, Teie olete muidugi väga tark härra, aga sellega ei ütle mina, nagu oleks sellega kõik tarkus ära jaotatud. (Naer). Ühe asja poolest olen mina, kui sotsialist, siiski targem ja võin öelda, et maja ehitamine on homme kallim kui täna, tuleval aastal kallim kui tänudi. (J. Soots, põl: Härra Martna, miks Teie ise ei ehita?) Laske, härra kindral, see olla, see on teine asi, kas ma ehitan või ei ehita; mind ei huvita Teie ehitused sugugi, mul on ükskõik, kas kindral Soots ehitab maju või ei ehita. Ma kõnelen ehitamise- ja korteripolitika üldse. Meie valitsustel ei ole 10 aasta jooksul ehituse- ja korterilahendamise politikat olnud. Majade ostmisega on aga valitsus väikese sõrmeotsa kuradile andnud ja see tõmbab nüüd terve keha enesele. See on tagajärg, mis valitsus on kümne aasta eest kavatsenud. Härra minister tähendab, et meil on seadus, mis aga õige nõrk vabandus on. Kui meie oleme halva seaduse teinud, siis võime seda muuta ja parema teha, sest ega seadus Issandast Jumalast tulnud ei ole. (Kaubandus-tööstusminister J. Hol-

berg: Härra Martna, oleme ja elame siin ühes niisuguses majas. Teie peaksite teadma, kui hea seal elada on.) Härra minister, ega Teie ei või seda pahaks panna, ma ei ela enam 4 kuud riigi majas ja sellepärast ei või härra Tonkman ega Laarman mulle enam etteheiteid teha, et ma riigi katuse all elan! (Kaubandus-tööstusminister J. Holberg: 180 miljonit on majadesse pandud. — J. Soots, põl: Ega siis hoovi peal maja ei olnud veel. — Vahelhüüe paremalt poolt.) Et hoovipealne maja halvasti ehitatud, see on kindel, ja on kindel ka see, et maja ehitamise juhatajaks oli üks koolitatud mees, nagu teie liider härra Päts meile soovitas. Ta ehitas aga väga halva maja. See ei kuulu aga siia.

Ma olen maja ostmise vastu põhjustel, mis ma juba ütlesin. Ütlen veel ühte: härra Teemant arvas, et kui ma Riigivanemaks hakkaksin, siis parandaksin asja. Ma ütlen, et ma seda ei saa teha. Neid maju ei saa kuidagi viisi edasi müüa. Seda ei saa tagasi teha ei sotsialist, ei kommunist ega keegi muu.

Juhataja **R. Penno**: Häälendamisele tuleb siseministri ettepanek. (Hääletakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Häälendamisele tuleb rahaministri ettepanek: kustutada töö-hoolekandeministriumi erakorraliste kulude eelarve suurendamise alal: peatükk II — A, § 5. Toetus Viljandi linnavalitsusele nakkushaigemaja ehitamiseks Kr. 20.000.—. (L. Johanson, stp: Näete, maja läks kohe haamri alla.) (Hääletakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Häälendamisele tuleb rahaministri ettepanek, sisse võtta kulude suurendamise osas: erakorraliste kulude rahaministriumi operatsiooni fondide (B) eelarve alal: peatükk I, Keskasutus. § 2. Elukorterite ehituselaen 100.000 kr. (Hääletakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Häälendamisele tuleb rahaministri ettepanek, suurendada kulude suurendamise osas kaupandus-tööstusministriumi erakorraliste kulude operatsiooni fondide (B) eelarve alal: peatükk II. Kaubandusosakond. § 2. O./ü. „Kodukäsitöö“ osatähtede omandamine 20.000 krooni. (Hääletakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Johanson'i ettepanek, töö-hoolekandeministeerium, peatükk III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. § 2. Tööpuuduse vastu võitlemiseks lisaeelarves ettenähtud 3.000 kr. asemele võtta 10.000 kr. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 37 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele suurendamise osas erakorralised kulud ühes vastuvõetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on suurendamise osas erakorralised kulud ühes parandustega vastu võetud.

(Aruandja kohale asub aruandja **J. Laidoner**.)

(Korralised tulud (tulude vähendamise osa).)

Juhataja **R. Penno**: Selle lisa-eelarve osa kohta on ettepanek rahaministrilt, vähendada korraliste tulude eelarvet vähendamise osas: peatükk XIX, § 3. Mitmesuguste varanduste müük Kr. 5.000.—.

Siseministrilt on ettepanek, vähendada korraliste tulude eelarvet vähendamise osas: peatükk XIX, § 3. Mitmesuguste varanduste müük Kr. 12.000 võrra.

Rkl. Johanson'ilt on ettepanek, korralised tulud — vähendamine. Peatükk X. Tollid. § 2. Väljaveotoll võtta Kr. 600.000.— asemele Kr. 593.000.—.

Panen hääletamisele rkl. Johanson'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rahaministri ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb siseministri ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Panen vähendamise osas hääletamisele korralised tulud ühes vastuvõetud parandustega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on vähendamise osas korralised tulud ühes parandustega vastu võetud.

Suurendamise osas võetakse nähtava enamusega muutmata vastu korralised ja erakorralised tulud.

Aruandja **J. Laidoner** (loeb): Käesolev lisaeelarve hakkab maksma ühes tema vastuvõtmisega.

Riigikontrolör **J. Zimmerman**: Minu arvates ei ole võimalik lisaeelarvet maksma panna tema vastuvõtmisega. Seda ettepanekut peab muutma nii, et seadus hakkab maksma tema avaldamisega. Muidu võib kujuneda sarnane seisukord, et homme saadab rahaminister orderi riigikontrolli ja nõuab, et riigikontroll oma nõusoleku annaks krediidi avamiseks. Mis siis tuleb? Siis peab ametnik siia tulema ja kontroleerima, kas on niisugune seadus olemas. Muidugi sarnast seadust ei ole veel, on alles olemas stenogrammid, mida masinapreili on kirjutanud, seal puuduvad parandused, puuduvad juhatuse liikmete allkirjad, ühesõnaga, puudub täiesti dokument, mille alusel riigikontroll võiks krediidi avamiseks nõusoleku anda. Panen ette, see osa järgmiselt vastu võtta: „Käesolev lisaeelarve hakkab maksma tema avaldamisega.“

Riigivanem **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Praegu on olukord niisugune, et meil tahetakse kõiki seadusi täitma hakata Riigi Teatajas ilmumise järele. Kuidas see praegustes oludes ligemal ajal võimalik on, seda ei tea ma täna öelda. (K. Ast, stp: Härra Riigivanem, lubage, et ma Teile pärast koosolekut ütlen, kuidas seda võib teha.) Võib olla, kuidagi viisi sellega hakkama saab — Vabariigi Valitsus mobiliseerib end; oskan ka laduda ja ühisel jõul laome selle lisaeelarve ära. Valitsusel peab aga võimalus olema selle lisaeelarve põhjal summased juba enne 1. aprilli kasutada. Sellepärast võetagu see eelarve-osa nii vastu, nagu ta esitatud ja nagu see arvatakse põhiseadusega kokkukõlas olevat. Kui valitsus aga ei saa neid krediite kasutada, jätab ta endale vabaduse tarbekorral veel kord esineda muudatus-ettepanekuga.

Aruandja **J. Laidoner** (lõpusõna): Mina kui aruandja pean tunnistama, et eelarvekomisjonis see paragrahv ülepea arutamisel ei olnud ja seal selle peale tähelepanu ei juhitud. Isiklikult arvan, et see täiesti loomuvastane on, kui seaduse maksma paneme, ilma et selle avaldame. Seda olen ma toonitanud juba 3 aastat tagasi, aga Riigikogus on seni oldud teises arvamisega ja on öeldud, et niisuguse klauseliga võib seadust maksma panna. Aga pärast seda, kui lugupeetud riigikontrolör arvas, et see võimata on, siis lükati üks niisugune ettepanek tagasi. Toonitan veel kord, et minu arvates ei saa kuidagi seadust maksma panna, kui

ta ei ole avaldatud. (Vahelhüüe.) Avaldada võite igal viisil. Teie võite välja kuulutada telegrahi teel, võite seda teha siit kantslist, ükskõik mil viisil, ainult avaldama peab. Kuid tähendan, et see on minu isiklik arvamine, eelarve-komisjonis seda küsimust ei ole arutatud.

Juhataja **R. Penno**: Ettepanek on tehtud, lõpuosa järgmiselt vastu võtta: „Käesolev lisaelarve hakkab maksma tema avaldamisega.“

Ma tähendan, et siin ei ole öeldud, et see peab olema avaldatud Riigi Teatajas.

O. Gustavson (stp) (hää. mot.): Siin tahetakse ühte halbtust kõrvaldada teise, veel suuremaga.

Vastav paragrahv põhiseaduses ütleb, et kui seadus peab maksma hakkama enne kümme päeva pärast avaldamist Riigi Teatajas, siis peab seaduseelnõus olema nimetatud väljakuulutamise kord ja tähtaeg. Tehtud ettepanekus ei ole aga midagi lausunud väljakuulutamise korrast. Sellepärast on see formulatsioon õnnetu.

Vastuvõttu väärrib riigikontrolöri ettepanek:.... hakkab maksma avaldamisega Riigi Teatajas.

Riigivanem **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Siin on lugu nõnda: kui meil jääb harilik kord maksma, mille järgi meie seadused maksvaks saavad 10 päeva pärast Riigi Teatajas avaldamist, siis võtame selle arvestamise alla päevade järgi: täna on meil 23. märts, kui tahame ruttu teha, siis enne homset päeva ei saa avaldada; 10 päeva peab ootama. Kuidas siis saab käesolevat seadust enne 1. aprilli teostada? Põhiseaduse § 54. ütleb: Kui seaduses eneses muud korda ja tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab ta maksma 10. päeval pärast avaldamist Riigi Teatajas. Teie tahate nõnda määrata, et seadus hakkab maksma pärast avaldamist. (O. Gustavson, stp: Hakkab maksma sellest momendist, kui Riigi Teatajas on avaldatud.) Siis peate ütlema, — tema avaldamise päevast. Kui teie seda ei ütle, jääb maksma harilik kord ja meie ei saa seadust teostada. See oleks aga täielik formalism. Kui tahate seaduse ikka selle külge köita, et ta enne Riigi Teatajas peab avaldama, siis olete mõnikord ometi sunnitud sellest korrast mööda minema, ja siis ei ole teil mingisugust korda. Kui Riigikogu on mitmel korral seadused vastu võtnud märkusega, et need maksma pannakse enne Riigi Teatajas avaldamist, siis oleks praegusel korral olemas juhus, kus selle korra järgi võiks käia. Just nüüd — igal

juhtumisel mingisugust eriti kindlat korda välja arendama hakata on minu arvates ülearune, kuigi sellepärast ei hakka vaidlema.

Juhataja **R. Penno**: Teatan, et riigikontrolör on täiendanud oma ettepanekut sõnaga: „Riigi Teatajas“.

O. Gustavson (stp) (fakt. märk.): Faktilise märkusena tahaksin tähendada niipalju, et vahe selle vahel, mis põhiseaduse § 54. ette näeb, ja selle vahel, mis riigikontrolöri ettepanekust järgneb, on siiski olemas. Põhiseaduses on öeldud, et seadus hakkab normaalselt maksma 10 päeva pärast avaldamist Riigi Teatajas. See tähtaeg on tarvilik selleks, et kodanikkudel oleks võimalus 10 päeva jooksul tutvuneda seadusega. Riigikontrolöri ettepaneku järgi hakkab aga käesolev seadus maksma otsekohe avaldamisega Riigi Teatajas. Järelikult on võidetud 10 päeva, vastu võttes riigikontrolöri ettepaneku.

Juhataja **R. Penno**: Panen hääletamisele lõpuosa lisaelarve maksmahakkamise kohta riigikontrolöri poolt esitatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see lisaelarve osa vastu võetud.

Lisa nr. 1 1927./28. a. kulude ja tulude lisaelarve nr. 3 juurde võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

4. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1928./1929. aastaks — II lugemisel. Eelarve-komisjoni aruandja **J. Laidoner**. (Haridusministeeriumi korralised kulud. Vaata lisa nr. 3, lhk. 5—6.)

P. Baranin (vn): Господа депутаты! Пользуясь правом критики действий правительства, я позволю себе на несколько минут задержать ваше внимание, чтобы высказать несколько замечаний о деятельности министерства народного просвещения.

Действия министерства народного просвещения, в отношении русского меньшинства, в некоторых случаях носят отрицательный характер. В подтверждение сказанного приведу несколько фактов, рисующих облик министерского безразличия к законным требованиям меньшинственного населения.

Два года тому назад в деревне Илькино и Фитинка была построена новая школа. До жителей указанных деревень

дошли сведения, что преподавание во вновь открываемой школе будет введено на финском языке. В русскую фракцию по сему вопросу поступило ходатайство о принятии шагов пред министерством народного просвещения о введении преподавания на русском языке, взамен предполагающегося финского. Так как у русской фракции отсутствовали точные сведения о составе населения данных местностей по национальностям, то по предложению фракции на месте была устроена анкета и опрошены родители всех детей школьного возраста. Анкета была произведена с соблюдением всех формальностей и результат ее получился поразительный. За преподавание на русском языке высказалось 234 человек, на эстонском — 15 человек, и на финском — 6 человек. Эта анкета была представлена министерству с соответствующим ходатайством. Результат ходатайства получился изумительный. Министерство предписало ввести преподавание на финском языке.

Чем руководствовалось министерство, отгадать чрезвычайно трудно. Одно лишь ясно: с определенно выраженным желанием населения оно не пожелало считаться и поступило вопреки судьбам, наперекор стихии, но по своему усмотрению. (M. Juhkam, t er: Millal see otsus oli?) 2 года тому назад.

Во фракцию до сего времени сыпятся жалобы с места и ходатайства о защите в этом вопросе, но, к сожалению фракция безсильна заставить министерство понять что цифра 234 (число высказавшихся за русский язык) больше, чем цифра 6 (высказавшихся за финский язык).

Депутат Курчинский для выяснения сего вопроса ездил на место и может представить вам еще более подробный материал.

Дальше. В одной из Причудских школ, в дер. Кольки, в начальной школе с русским языком преподавания оказалось 6 учеников-эстонцев. Причем, эти ученики оказались размещенными по 1 и 2 ученика в классе. И, вот, министерство умудрилось предписать, чтобы с этими учениками велись параллельные занятия на эстонском языке. Как я уже сказал, эти 6 учеников размещены по всем классам, то и параллельные занятия должны идти во всех классах. Я не стал бы возражать, если эти 6 учеников были выделены в отдельную группу, хотя и нет законных оснований для этого, и заведу-

ющий школой, будучи эстонцем по происхождению, вел с ними занятия отдельно. Такая постановка дела не нарушала бы общего хода занятий и не отнимала время от остальных 40 человек сидящих в классе. Но когда параллельные занятия ведутся с 2-мя или 1 учеником, а 40 должны сидеть и ушами хлопать, такую постановку дела, я убежден, ни один педагог не одобрит. И если, тем не менее, министерские педагоги нашли такую постановку дела допустимой, то, по моему мнению, они проявили здесь такое усердие, которое скорее было бы к лицу министерству внутренних дел, но не министерству народного просвещения.

Затем, я неоднократно здесь указывал на не соответствующую религиозным возрениям старообрядцев постановку преподавания закона Божия. По этому вопросу в министерстве неоднократно подавались ходатайства, но все эти ходатайства остались голосом вопиющего в пустыне. Я не буду приводить здесь подробностей этих ходатайств, но скажу, что при нашей широкой конституции такое отношение к большому вопросу — более чем не понятно. (M. Juhkam, t er: Omad vitsad peksavad!) Необходимо помнить, что религиозная область в народной душе относится к числу таких, с которыми нужно особо бережно обращаться. Ни государство, ни его чиновники не должны допускать в своих действиях ничего такого, что могло бы вызвать даже малейшее ущемление или оскорбление религиозных чувств.

Повторяю, в этой области мы должны быть особенно осторожны. Здесь мы наталкиваемся на самую скользкую почву для взаимных разногласий, недоразумений и обид.

Однако, в действиях министерства народного просвещения и здесь есть отрицательные стороны.

Министерству прекрасно известно, что по всему Причудью, Печерскому краю и Принаровью русское население празднует праздники по старому стилю. Вполне естественно, в эти дни дети в школу не являются. За непосещение детьми школы родители их подвергаются штрафу. Министерство же и подведомственные ему органы озабочены тем, чтобы за праздничные пропуски штрафы налагались в усиленном размере.

Не дальше, как 2 недели тому назад, мне пришлось читать циркуляр Юрьевского уездного школьного управления, в

котором предписывается: за непосещение школы в праздники по стар. стилю штрафовать по 20 мк. вместо обычные 2—3 марок. (M. Juhkam, t^{öer}: Täitsa õigel) По вашему правильно, а по моему едвали. Вполне понятно, что семикратным повышением штрафа желают воздействовать на психологию экономически слабого населения. Посмотрим, что этим достигается в действительности.

В народе создается сильное озлобление против учительского персонала. Учителя предстают пред населением в роли доносчиков и врагов религии. Между родителями учащихся и учащими создаются совершенно недопустимые отношения. Работа по воспитанию юношества для преподавателей чрезвычайно осложняется, ибо отношения родителей к преподавательскому персоналу передаются невольно и учащимся. Вот, вам результаты воздействия. Становится чрезвычайно грустно и досадно, что такое ненормальное положение искусственно создается самим же министерством народного просвещения, до сего времени не могущим понять, что методы подобных действий устарели, что от них нужно отказаться, что политика министерства народного просвещения должна быть всецело направлена по пути просвещения масс, а не по пути борьбы с их религиозными воззрениями. Последний путь скорее может принести вред, чем пользу просвещению. Над этим вопросом министерству нужно серьезно подумать.

E. Kink (stp): „Draamastuudio“ teatrikoolile on eelarves võetud 2.000 krooni. See summa on kooli normaalseks tegevuseks hädavajalik peale teiste toetuste, mis ta saab. Teatrikool on töötanud juba mitmeid aastaid, mitu lendu õpilasi on välja lastud, kellest osa praegu teistes teatrites töötab. Teatrikooli tarvilikkust on tunnustanud ka valitsus, mida muu seas tõendab see, et tal toetus on eelarves. Kuid kool on sattunud väga raskesse seisukorda selle tõttu, et tegevusaastate jooksul on kogunud palju võlgu. Ma ei tee ettepanekut, suurendada toetust teatrile, küll aga teatrikoolile. Et kooli võlad on üle 6.000 krooni, seal hulgas lektoritele, õppejõududele üle 2 tuhande krooni ja mitmesugustele asutustele ligi tuhat krooni. Oma tegelased ja teatrikooli ülalpidajad inimesed on omast taskust maksnud ligi 3 tuhat krooni, umbes sama palju on nad maksnud teatrile juurde. Ei ole ühtki teatrit ega õppeasutust meil Ees-

tis, kus tegelased ise oma taskust maksaksid. Siin on seda tehtud.

Teen ettepaneku, suurendada teatrikoolile toetust 3.000 krooni võrra eelmiste aastate puudujääkide katteks. Eriti hädavajalik on see toetus praegu, kus need inimesed, eriti üks neist, kes oma raha sinna sisse pannud, võimatu raskesse seisukorda on sattunud. Peale selle tuleb asutusel ka lektoritele palgad välja maksta. Selles asutuses on juba üks inimene tiisikusesse haigeks jäänud ja surnud. Praegu on selle asutuse juhataja perekonnas tiisikus. Ma loodan, et mu ettepanek vastu võetakse. See toetus on hädavajalik koolile, nii nagu ka kool on vajalik, kus üldse ei ole meil Bestis kuigi palju vastava eelharidusega teatrijõude. Ja sellest koolist, kordan veel, on mitmed head jõud välja tulnud. Ma loodan, et kui samas sihis edasi töötatakse, laiutamise peale välja ei minda, siis neid jõude veelgi tuleb. See on meie teatrielus hädavajalik asutus ja seda tuleb toetada. Teistes õppeasutustes, mitte üksi üldhariduslikkudes õppeasutustes, vaid ka kutsekoolides, makstakse palgad riigi poolt. See on sisuliselt ka kutsekool, sest ta valmistab ette jõudusid teatri-tele, asutustele, keda riik suurte summadega toetab. Sellepärast ei tule sellele õppeasutusele toetust keelda, vaid tuleb seda lubada.

Juhataja R. Penno: Rkl. Kingult on 2 ettepanekut: 1) haridusministeeriumi korraliste kulude eelarves, teaduse ja kunsti peavalitsus ptk. III, § 15 — kultuuriline toetus suurendada 3.000 krooni võrra, võttes eelarvesse Kr. 264.600.— asemele Kr. 267.600.—. See summa määrata „Draamastuudio“ teatrikoolile eelmiste aastate puudujääkide katteks. 2) Operatsiooni fondid, ptk. II, Riigi raudteevalitsus, § 1. — Operatsioonikapitali suurendamine, vähendada 3.000 krooni võrra, jättes eelarvesse 333.025 kr. Viimane ettepanek ei tule nüüd hääletamisele, kuna see eelarve-osa praegu arutamisel ei ole.

M. Kurtschinsky (vn): Господа народные представители! Я хотел сказать несколько слов, с одной стороны об одном факте из деятельности министерства просвещения, который не может вызвать нашего одобрения, а с другой стороны об одном весьма желательном шаге министерства, который оно должно было бы сделать. В первом отношении я упомяну об одном, уже указанном в речи депутата Баранина, ссылавшегося на меня, — факте открытия в прошлом году школы с нежелательным для населения языком преподавания,

Дело касается в данном случае не-большой группы населения — ижор, живущих по нижнему течению реки Наровы, законные права которых в школьном деле были определенно нарушены. Согласно известному положению конституции эстонской республики „каждый эстонский гражданин свободен в определении своей национальности“. Это — общее декларативное постановление, но из него должны быть, конечно, сделаны и соответствующие реальные выводы, и в качестве таковых каждому гражданину должно быть обеспечено право обучения своих детей на желательном для него языке, который он считает для себя родным.

И вот ижоры, когда стало известным, что у них будет строиться 6-классная школа, вместе с тем, до них дошли сведения, что преподавание там будет вестись на финском языке, обратились с ходатайством к русской фракции государственного собрания, прося принять меры, чтобы преподавание в новой школе велось на языке, для населения более подходящем, указывая при том, что при литературной неразработанности ижорского языка, наиболее близким и необходимым для себя они считают русский язык, который и желают иметь в своей школе. В крайнем случае, если почему-либо не был бы введен русский язык, они желали бы преподавание на эстонском языке, так как этот язык государственный, а финский язык для них представляется совершенно чуждым. При этом они в том же заявлении указывают, что, если бы все же преподавание у них было введено на финском языке, то они, в случае необходимости дать своим детям дальнейшее образование — принуждены были бы отправлять их для этой цели за границу, что для них совершенно непосильно. Финский язык представляется им в существующих условиях совершенно ненужным и неприемлемым.

Несмотря на ясность высказанных пожеланий, русская фракция находила, однако, что для того, чтобы поддержать поступившее к ней ходатайство, она должна располагать соответственными исчерпывающими данными для более решительных шагов. На основании указания фракции в заинтересованной этим вопросом местности, было произведено голосование, в котором все лица, обладающие правом голоса, имели возможность высказать свое мнение относительно желательного для них языка преподавания в школе. В Фи-

тинке и Илькине имели право голоса 312 человек, из них 234 высказалось за преподавание на русском языке, 15 — за эстонский и только 6 высказалось за финский язык. Значит за русский язык высказалось не только больше половины населения, а подавляющее большинство; число тех, которые были за финский язык, оказалось чрезвычайно малым.

С этими данными мы обратились в министерство народного просвещения, представили все полученные нами материалы и ходатайствовали о принятии в соображение пожелания населения, но министерство осталось глухим к нашим неоднократным обращениям и школа была открыта и начала функционировать на финском языке. Конечно, могут сказать, что при упомянутом постановлении министерства перевесили другие обстоятельства, могут сказать, что при этом исходили из точки зрения исторической, этнографической или филологической. Но подобные соображения не могут иметь значение в тех случаях, когда дело касается вопроса о создании школы, как учреждения, для образования детей на языке, который более соответствует жизненным потребностям самого населения.

Вообще же, вопрос о преподавании в школе на том или ином языке следует всегда решать в соответствии с насущными интересами и желаниями данной группы населения, которая в этом отношении является определяющей инстанцией.

Жалобы местных жителей по поводу нежелания считаться с их законным правом повторяться, а вместе с тем и напоминания со стороны фракции господину министру.

Но в данном случае, может быть, можно было подумать, что присланный нам подсчет неправилен, что может быть там кто-нибудь оказал какое-либо давление на население и действительная причина совершенно иная, почему я и решил туда съездить. При моем участии было устроено большое собрание, на котором присутствовали родители детей, учащихся в этой школе, и там не раздалось ни одного голоса за финскую школу; все высказались за то, чтобы школа была на русском языке.

Вот как обстояло дело в этом отношении. Но несмотря на такую картину, положение остается и теперь тем же, что было раньше.

Я сделал указание на этот факт в особенности потому, что в речи депутата

Баранина этот вопрос был затронут и он ссылаясь при этом на более подробные сведения, имеющиеся у меня. Вот указание одного из тех фактов, относительно которого можно сказать, что было бы лучше, еслибы министерство не допускаяло их в своей деятельности.

Теперь как раз о другом вопросе, где я хотел бы указать, наоборот, на желательности проведения со стороны министерства народного просвещения определенного мероприятия. Дело касается восстановления того кредита, который был принят в подкомиссии по министерству народного просвещения, но был вычеркнут общей бюджетной комиссией по предложению господина министра. В данном случае дело идет об увеличении субсидии, ассигнованной на русскую Юрьевскую гимназию. Гимназия эта существует уже довольно долгий срок, хорошо себя зарекомендовала и должна была бы иметь право войти в сеть правительственных учебных заведений.

Такое решение укрепило бы положение гимназии и было бы правильным по существу, так как в Эстонии есть четыре центра, куда тяготеет русское население и где скопляется учащая молодежь: Ревель, Нарва, Юрьев, Печеры. В трех из них есть правительственные гимназии, в Юрьеве же существует только частная гимназия товарищества преподавателей, которая с величайшим трудом сводит концы с концами.

Вопрос о включении этой гимназии в сеть правительственных школ имеет свою длинную историю. Когда министром народного просвещения был еще профессор Рахамяги, к нему обращалась специальная делегация из Юрьева и просила включить эту гимназию в сеть правительственных учебных заведений.

Министр отнесся к этому вопросу вполне благожелательно и сказал, что согласен на такое включение при условии, если город будет давать гимназии субсидию. Об этом имеется соответственная резолюция министра. Но вопрос о выдаче гимназии субсидии со стороны города по чисто случайным привходящим обстоятельствам задержался. Когда же субсидию стали выдавать, то был уже новый министр народного просвещения господин Латик, и общее положение в отношении школьного дела — стало иным. Однако и новый министр относился к этому вопросу также вполне благожелательно, тем более, что он был в этой

гимназии, вынес из ее посещения хорошее впечатление и сам указывал в личных беседах на то, что было бы вполне справедливо включить эту гимназию в сеть правительственных школ. Но, не будучи уверен, что это возможно было бы сразу провести при создавшихся условиях, он обещал идти по крайней мере путем постепенного увеличения на гимназию правительственных субсидии, которые могли бы дать ей обеспеченное положение, а затем и ввести ее в общую сеть. И в прошлом году это обещание было исполнено, гимназия получила значительную поддержку, и мы надеялись, что и в этом году министерство пойдет по тому же пути. Но в нынешнем году ассигнованная на этот предмет субсидия очень незначительна: она составляет только 500 крон, которые не дают возможности гимназии выйти из ее трудного положения.

Пожелание, которое было принято в бюджетной подкомиссии, заключает в себе повышение предположенной субсидии на 2.000 крон. Эта скромная сумма все же помогла бы гимназии выйти из того трудного положения, в котором она сейчас находится. Даже и при выдаче просимой нами суммы в бюджете гимназии быдет все же иметься дефицит, но с этим менее значительным дефицитом она, может быть, какнибудь справится. Без увеличения же субсидии гимназия не будет в состоянии свести концы с концами, и даже дальнейшее ее существование будет находиться под известным вопросом. В этом случае было бы желательно, чтобы министерство приняло во внимание справедливые нужды русского населения и поддержало бы своим ассигнованием гимназию в Юрьеве.

Мое предложение Государственному Собранию заключается в следующем: увеличить в § 15 б. пункт 7 ассигнование на русскую гимназию в Юрьеве — на 2.000 крон.

E. Pesur (tp): Kui ma eelarve-komisjonis ettepaneku tein, määrata Tallinna karskusselts „Valvajale“ raamatukogu täiendamiseks 2.000 krooni, siis võeti eelarve alamkomisjoni poolt see ettepanek vastu, aga eelarve üldkomisjoni lükati see ettepanek tagasi. Ja sellepärast tahan seda ettepanekut Riigikogus uuesti korrata. Toetuse vajadust tahan järgmiselt põhjendada: karskusselts „Valvaja“ on üks vanem hariduslik selts. Raamatukogu on halvas seisukorras, nimelt on ajajooksul osa raamatuid köitest lahti läinud ja osa raa-

matuid ei ole suudetud kõita ja neid ei saa lugejaile välja anda. Peale selle on kavatsus uusi raamatuid juurde muretseda, mis viimasel ajal on ilmunud, kuid selleks puudub praegu raha. Selts on püüdnud oma äranägemise järgi sissetulekuid muretseda, kuid ta ei ole seda suutnud. Selts ei ole suutnud niipalju sissetulekuid soetada, et tal oleks võimalik raamatukogu sarnasele järjele seada oma sissetulekutest, kes toetust ei tarvitaks. Selts on püüdnud igale lugejale raamatuid kättesaadavaks teha. Seltsi liikmetele, kui ka väljaspool seltsi liikmeid töölistele lubatakse raamatuid lugemiseks maksuta.

Lõpuks pean veel tähendama, et karskusselts „Valvaja“ raamatukogu ei ole juhuslik raamatukogu, vaid on üks parematest, mis seisab koos valitud raamatutest. Seda raamatukogu hävineda lasta oleks suur ülekoos. Neil põhjustel teen ettepaneku: „Peatükk II, § 34-b p. 10-ga täiendada ja määrata: Tallinna karskusselts „Valvajale“ 2.000 kr. raamatukogu täiendamiseks.

See summa võtta peatükk III, § 15-c p. 1-sest „Estonia“ teatri summadest.“

Nagu teada, saab „Estonia“ teater võrdlemisi palju rohkem toetust kui teised, ja sellepärast võiks selle väikese summaksese sealt maha võtta.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Kurtschinsky'lt on ettepanek, suurendada peatükk II, § 15-b, p. 7. Tartu Vene õpetajate ühingu eragümnaasiumile määratud krediiti 2.000 krooni võrra ja vastu võtta 11.500 krooni suuruses. Selleks tarvisminev summa võtta riigi eelarve ülejäägist.

Pean tähendama, see ettepanek sarnasel kujul ei ole kokkukõlas eelarve nomenklatuuriga ja ma ei saa seda hääletamisele panna.

Ka rkl. Pesur'i ettepanek ei ole kokkukõlas eelarve nomenklatuuriga.

A. Kärner (stp): Eelarve puhul tahaksin ma seletust haridusministrilt selle kohta, kas on otstarbekohane, et Tartu ülikoolile on antud Saaremaalt Kuusnõmme mõisast 508 hektaari maad bioloogia jaama jaoks. Ma ei ole eriteadlane ja ei tunne seda asja, kuid siiski arvan, et üle 500 hektaari maad on bioloogia jaama jaoks palju, kuna kohapealsed sõdurid ja vabadikud maata on. Minu arusaamise järgi ei ole see õiglane. Oli kuulda, et see maa oli võetud selleks, et ülikooli professoritele ja õpetajatele suvituskohaks määrata. Siia maani on seal suveti ainult 2—3 härrat elanud — neile ei ole tervet mõisat tarvis, pealegi on see suvituskohaks ülikooli asupaigast, Tartust, liiga kauge. Võib olla, et bioloogia jaama jaoks maad tarvis läheb, kuid ma ei usu, et seda nii palju on tarvis. See on väärnähtus. Rendleping ülikooliga on küll tehtud, aga ma arvan, et ülikooli valitsus peaks ise nii mõistlik olema, et kohapealsetele elanikkudele vastu tulla ning osa maad neile anda. Ma palun seletust, võib olla keegi teaks ülikooli eelarve puhul öelda, kuidas selle bioloogia jaama maaga lugu õieti on?

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Vainult on ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu — 24 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.